

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 2

Årgång 71

2016

Fornbyn. Här blommar idyllen, som nog ofta var hård i verkligheten. *Foto Hans Menzing*

Skara berättar om 1.000 spännande år
sidorna 6 - 8

Profilen - Helena Jönsson
sidan 16

Hänt på bögda...
sidan 24

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 71
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2016 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden - Conny Brännberg.....	4
Skara Gille är Skara hembygdsförening	5
Skara berättar om 1.000 spännande år	6
Förbundsstämma i Skara den 7 maj	8
Di tjörklie ljuger	9
Herr Patron Carl Jakob Fogelin	10
Tånga-mässan i Vårgårda 17-18 september	11
Helt naturligt - Lupiner hotar hembygdens flora	12
Han hette Pontus	13
Ett brev betyder så mycket	14
Bengt fick inte köpa dator	15
Profilen - Helena Jönsson	16
Barnsliga blommor	18
Ny bok om Hjos äldsta tid	19
Trollhättan 100 år, från sågareby till teknikstad	20
Det unika egnahemsområdet Strömslund	22
Hänt på bögda - Ulricehamn, Vassända-Naglum, Gud- hem, Ljungsarp, Kinnekulle, Norra Härene, Surteby- Kattunga	24
Skogsbygden kom tillbaka till förbundet	28
Vi kan äta oss till rika blomsterängar	29
Läsvärt i korthet	30
Västgötsk sagohjälte gav folket fred	30
Från ridväg till asfaltsväg	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.

Utgivningstider är 23-26 februari, 26-29 april, 28- 30 juni, 29-31 augusti, 27-30 oktober, 24-27 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex Västgötabygden per år.

I det här numret är vi 28 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Ordförande har ordet

När detta skrivs närmar sig våren, egentligen borde det stivas med stort V! Ljuset är tillbaka och det blir en tid att se fram emot! Vad hinner vi med att göra då? Oftast när väl våren passerat brukar vi konstatera, oj vad fort det gick, är den redan förbi?

Våren är vanligen den tid då föreningarna har sina årsmöten, ordnar städdagar, fixar stuprännor, takpannor, krattar gångar och mycket annat för att välkomna besökare som vill se det som finns bevarat och inte minst dricka en kopp kaffe. En ärligt menad fråga, tar vi tillfället i akt att se till våra

intäkter på rätt sätt, värderar vi vår verksamhet tillräckligt väl och själva visar stolthet kring vad som finns? Säljer vi till exempel fikabrödet för billigt, det är ju i regel hembakat och många besökare blir nästan lyriska så gott det smakar? Finns mycket att fundera på!

Varför tar jag upp det här?

Alla föreningar har fått veta att tiden för medlemsrapportering och inbetalning av anslutningsavgiften har tidigare lagts, tyvärr finns det alltför många som inte meddelat sig alls. Att vi begär in uppgifter och betalning tidigare beror på att SHF:s ekonomi på riksnivå har ändrats, för att inte likviditeten ska äventyras behöver medlemsavgifterna in tidigare. I Västergötland får vi kritik för andra året i rad då vi är sist att rapportera in medlemsantal och betala in avgifter. Vad hindrar föreningarna att först och främst lämna in uppgift om medlemsantal vid årsskiftet? Nästa fråga, varför måste föreningarna vänta på att avgifterna kommer in i samband med årsmötena frampå våren? Kan vi tillsammans vid årets slut mobilisera kraft att alla föreningar rapporterar medlemsantal vid årsskiftet med några få veckors fördröjning? De föreningar som inte har ekonomi att i början av året betala in avgiften måste höra av sig och meddela varför det dröjer!

Det jag egentligen menade i stycket ovanför var att föreningarna behöver fundera på att stärka sin kassa så möjligheten finns att betala in avgifterna tidigare. Fundera också på er egen medlemsavgift, att vara med i en släktforskarförening eller frimärksklubb etc kostar i regel många gånger mer. Avgiften, 20 kr som går till förbunden är trots allt jämförelsevis inte mer än kostnaden för en enda kvällstidning eller en enda liten glasspinne på ett helt år!

Jan-Olof Berglund

Tycker ni att jag ”gnällt” tillräckligt? Helt ärligt tycker jag själv så, men inte utan orsak, kan vi vara överens om att det här inte återkommer kan vi också bli överens om att förbättra läget till årsskiftet! Jag lovar att ta emot era åsikter! Bättre att veta orsaker än ingenting!

Har tidigare skrivit en del om samarbetet inom HembygdVäst och eftersom det blivit alltför ärenden och forum håller vi just nu att tillsammans försöka samordna kontakterna med regionen, Västarvet och Länsstyrelsen på ett effektivare sätt och som ger

bättre delaktighet i vår styrelse. Avsikten är att vi inte bara är delaktiga för ”egen” del, när vi fått ordning på kontakterna ska det omsättas till medlemsnytta. Förbundsstyrelsen har inget berättigande om vi inte kan omsätta vårt arbete till föreningarnas bästa, det vill säga medlemsnytta. Men, vi kan det inte bara av egen kraft, vi måste också få er hjälp från föreningarna betydligt mer än vad som är för tillfället. Vi ser från styrelsen att vi når för få föreningar och det har nämnts ett antal gånger. Det är dags att göra något åt det nu. Vi har efterlyst att få veta var det finns föreningar som samverkar i ”kretsar” eller liknande. Med kretsar menar vi inte önskemål att det ska vara en formell organisation utan ser hellre att det är samarbete i någon form av nätverk! Jag hoppas att vi genom den efterlysningen kan få veta var det finns en ”ordnad” samverkan mellan föreningar, skicka in en information eller ring Eva på kansliet om vilka föreningar som ingår, på vilket sätt ni samarbetar etc. På det sättet kan vi åstadkomma en möjlighet att bättre kunna delta och få en bättre dialog med föreningarna.

Årsstämma närmar sig! Förra året hade vi en dialog och vi hoppas på er medverkan att utveckla den vid stämman. Har ni inte några motioner på gång, hör av er, skriv till oss och efterfråga allt ni vill ha svar på! All respons, såväl frågor, tips, positiv som negativ kritik är viktig för oss att höra!

Ni minns väl ledorden - Medlemsnytta - Delaktighet - Synlighet och Samverkan!

Jan-Olof Berglund

Förbundsordförande

Tankar i tiden ...

År 1863 skedde en stor kommunreform i Sverige. Man ansåg att det gamla administrativa systemet, socknarna, inte var tidsenligt och kunde svara mot de utmaningar som den nya tiden ställde och något nytt skulle bildas. Utifrån detta uppstod 2543 kommuner.

Ordet kommun kommer från latinets *communis* och betyder att man gör något tillsammans. Begreppet knyter an till den gemenskap som man ville forma. Begreppet kommunikation handlar om utbyte mellan olika personer och från kyrkans värld, fanns kopplingen till kommunion, dvs nattvarden, som handlade om en handling i gemenskap.

Idén med kommunen var att vi skulle göra något tillsammans, ta gemensamma ansvar och värna om varandra. Självklart hade detta också varit tanken med den gamla socknen, men kommun stod för något nytt och fräscht. Idag tycker vi att 290 kommuner i Sverige är för många och allt fler talar om behovet att genomföra en reform så att färre kommuner bildas. På liknande sätt som landstingen nu omformas till regioner.

Men idén med kommunen har alltid varit att betona gemenskapen, vikten av att vi verkar tillsammans. Vi talar om vårt gemensamma ansvar.

En del av det vi har kommer från tidigare generationer. Deras arbetsmöda, deras slit och strävanden, överlämnades en dag till en ny generation. Denna generation tar vid. Många gånger använder vi ordet kulturarv för det som vi fått från tidigare generationer. Kulturarvet skapar en länk till tider som har varit, men ger oss också en mening i nuet, för det är då vi gör en tillbakablick som vi förstår var vi kommer ifrån och vilka vi är. Kulturarvet är något som vi har gemensamt. Formellt kan en enskild person äga det, men det tillhör ändå oss alla. Det förenar oss och ger oss identitet. I sockentiderna användes ordet *utomsocknes* och anspelade på att det var en person från ett annat sammanhang. Men

Mitt, ditt och vårt

ars, museers, statliga verk och myndigheters intressen att tillhandahålla våra gemensamma resurser så att alla kan ta del av det.

När den svenska hembygdsrörelsen i år markerar sitt hundra år ger det många tillfällen att berätta om vikten av vårt gemensamma arv, det vi fått från tidigare generationer, som vi nu tar del av och utvecklar, för att kommande generationer ska förstå var också de kommer ifrån och vilka de är.

Man kan likna kulturen som det kitt som håller oss samman idag, det som skapar vår gemenskap och då blir kulturarvet det som stärker relationerna med tid som varit.

Jag vet inte vad Tage Danielsson syftade på, men kanske var det kulturarvet när han diktade: ”Om man vägrar att se bakåt och inte vågar se framåt så måste man se upp.”

*Conny Brännberg
Ordförande i regionens kulturnämnd*

Skara Gille är Skaras hembygdsförening

Att det blev ett gille, beror sannolikt på att Skara är en stad med anor. Gillen var en medeltida sammanslutning av människor, en form av brödraskap där man verkade för att skapa sammanhållning och solidaritet. Man vet också att det firades gemensamma högtider med fest och glädje. Styrande i gillet var en ålderman som biträdades av gillesvärdar.

I slutet av fyrtioalet samlades några av stadens herrar för att resonera om "huruvida det finns ett intresse av att bilda en förening för tillvaratagande och bevarande av stadens egenart och minne". Vid ett inledande tal, belyste mötets ordförande Skarabornas kärlek till sin gamla stad och belyste begreppen hemstad, hembygd och hembygds-känsla.

Efter detta möte den 5 maj 1948 bildades Skara Gille. Den första åldermannen var brandchef David Bergman och han lade grunden till ett livaktigt sällskap. En av hörnstenarna var att "taga vård om stadens natur och historia, minnen och hågkomster". Redan från början inriktade man sig på att dokumentera människor, bebyggelse och företag.

Det presenterades också aktiviteter för gilletts medlemmar. Man samlades vid stadsvandringar, gökottor och luciafirande. Möten och sammankomster har varit viktiga inslag för att samla medlemmarna. Så även de resor som ordnades.

I slutet av 1980-talet fick gillet tillgång till Båtsmanshuset, ett av stadens äldsta byggnader. En förfallen byggnad som hotades av rivning. Men som istället räddades av rådiga och driftiga medlemmar i Skara Gille. Huset är sedan dess gilletts fasta punkt i tillvaron. Skara Gille av idag är sig ganska likt från begynnelsen. Sommarens stadsvandringar sker nu åter i Skara Gillens regi. Som avslutning samlas man för att njuta av kaffe på gården vid Båtsmanshuset. Luciafirandet är fortfarande en uppskattad tradition precis som "lilla julafton" lördagen innan jul. Då bjuds både medlemmar och övriga Skarabor på glögg, godsaker och underhållning i ett julpyntat Båtsmanshus. Resorna för gilletts medlemmar vår och höst är mycket populära. Under det senaste halvåret har en grupp medlemmar skapat ett lapptäcke som pryder soffan i ett av husets rum. En aktivitet som

Båtsmanshuset. Huset är Gillets fasta punkt i tillvaron.

blev så populär, att även soffan i det andra rummet också får ett lapptäcke.

En av hörnstenarna från begynnelsen var att dokumentera människor, byggnader och händelser i Skara. Sedan 1961 ger Skara Gille ut en bok med titeln Ett och annat från den gamla staden Skara. Numera kommer boken ut vart annat år. Arbetet med att kartlägga stadens historia, pågår också i ett projekt i Bygdebånd. Skara Gille är, precis som de flesta av oss medlemmar, en ganska nybliven pensionär. Men en mycket pigg och alert sådan. Det är en hembygdsförening där det finns en stor iver att bära traditionen vidare i vår stad. Skara - staden där vägar och sekler mötas.

Annorlunda titlar

Som du förstår är skillnaden på en hembygdsförening utanför Skara och Skara Gille inte så stort. I båda fallen är vi måna om att dokumentera vår hembygd.

Uppgiften i styrelsen heter lite olika. Går du in på vår hemsida för att kolla styrelsen så står det så här.

Ålderman (Ordförande): Tommy Kroon,
Biträdande ålderman (Vice ordförande): Barbro Olofsson,
Gilleskrivare (Sekreterare): Henrik Lindkvist,
Kassabevarare (Kassör): Erik Sånnek,

Välkomna till oss i Skara!

Tommy Kroon
ålderman

Skara berättar om 1.000 spännande år

Domkyrkan Fortfarande reser sig kyrkan högt över hustaken.

Domkyrkan är det första som syns där den reser sig triumferande över hustaken. Och det är helt i sin ordning, Skara började existera på allvar 1014 då staden fick Sveriges första biskop och så småningom en allt större domkyrka. Visserligen firade vi storslaget tusenårsjubileum redan 1988 med kungabesök, men det var mest önsketänkande. 988 var Skara på sin höjd en liten by. Om kyrkan är stor idag så var den förstas ett mirakel på medeltiden. Den kompletterades dessutom med en kunglig borg söder om dagens järnvägsområde, Gäla-kvist, där storpolitik spanns i konkurrens med den nästan lika mäktige biskopen vid dōmen.

Västgöotalagen

Förmodligen präntades vår första bok på svenska, Äldre Västgöotalagen, i Skaratrakten på 1220-talet och hundra år senare skrev en medeltida Guillou här antagligen Sveriges första politiska krönika, Erikskrönikan, om tiden då Västra Götaland var ett eget rike nästan lika mäktigt som Sverige. Förr trodde man också att det berömda Skaramissalet skapades här, men det kommer

förmodligen från Norge. Böckernas stora roll understryks av de två bibliotekshusen, de historiska skatterna hittar man bäst i gamla biblioteket närmast kyrkan.

Medeltiden var vår första stora tid då domkyrkan kompletterades med minst tre småkyrkor plus två små kloster förutom de stora i Varnhem och Gudhem. Ett verkligt turistmål var staden dessutom efter 1304 då en tagg ur Kristi törmekrona visades upp i domkyrkan. Den är borta, men istället kan man njuta av Bo Beskows storslagna fönster.

Krönikebrunnen

Medeltiden märks redan i stadens smala gator, men allra bäst bild får man av utställningen Skara i medeltid på Västergötlands Museum. Där visas mycket annat sevärt också och strax intill finns ett lockande västgötskt Skansen.

På torget utanför kyrkan kan man också få en snabb historiektion av bilderna på Nils Sjögrens klassiska Krönikebrunn från 1939. Även Djäkneskolan, just söder om Domkyrkan, minner om medeltiden trots att den invigdes 1871, ritad av Lidköpingsbon Helgo Zettervall, som några decennier senare gav kyrkan dagens gotiska prägel.

Krönikebrunnen på torget visar historien i bilder.

Skara borg brändes ned redan 1612, men kansas i modell.

Skolstaden Skara startade med tidig prästutbildning, men skolans storhetstid var kanske 1700-talet då en lång rad Skaraelever fortsatte studierna under Linné. Torbern Bergman var en av de mest framstående, men idag mest känd för att ha uppfunnit kolsyrade läskedrycker. Anders Dahl fick vackra blommor uppkallade efter sig medan Peter Falck förknippas med det märkliga stipagräset.

Skara var så stort att Skarabiskopen Jesper Swedberg kallade sig biskop även över Amerika (i alla fall över svenskarna där) och Peter Hernqvist startade 1775 Sveriges första veterinärutbildning, som även innefattade utbildning i sång så att veterinärerna skulle kunna dryga ut lönen som klockare.

Järnvägsepoken

Skaras tredje storhetstid kom med järnvägarna kring förra sekelskiftet. Vi missade stambanan, men kompenserade detta med ett nät av smalspåriga järnvägar. Det brukar påstås att norra Europas största smalspårsstation fanns här. Nu återstår bara en museibana att åka till Lundsbrunn.

Inte långt därifrån kan man se grunden till vårt gamla län i form av en modell över Skara borgs slott. Det var ett präktigt Vasaslott som byggdes på 1580-talet och brändes ned redan 1612 av danskarna. Där skulle annars landshövdingen ha bott, nu hamnade han i Mariestad och vi fick bara bidra med namnet Skara borgs län.

Inte långt därifrån i ett hörn av skolgården kring Djäkneskolan står en sten huggen av konstnären Byson, Bertil Y Svensson, som bland annat berättar om Skarastadgan från 1335. Här kallas den storslaget för Skaras Magna Charta som skall skildra hur träldomen upphävdes i Sverige. I verkligheten handlar Skarastad-

Så här pampig var Franciskanerklostrets kyrka.

gan mest om hur stormännen tar makten från en ung kung.

Ett lite udda minne från vår krigiska tid finns vid kyrkan bakom Bladhska huset, som är ett numera konstfyllt minne av stadens många små affärer. På gården bakom hittar man en klenod som förvaltas av Skara Gille, Båtsmanshuset. Inte är väl annars Skara något som man förknippar med båtsmän och stormande hav. Gillet arbetar verkligen mitt i historien.

Djäknestallet

Och bakom nya biblioteket finns ett märkligt minne av den stora skoltiden, Djäknestallet. En enkel byggnad där djäknar, elever alltså, från landsbygden kunde bo under terminerna. Vissa mer förmögna försedda med en piga som såg till att de fick mat och hela kläder.

Den förmodligen mest kände djäknen där hette Birger Sandzén, prästsonen som blev en av de konstnärer som bäst skildrat Klippiga bergen.

Skara levde länge gott på kyrkan, skolorna (hur många småstäder kan skryta med en Skolscen?) och jordbruket, som i stan syntes i form av slakteri, hushållningssällskap, lantbruksnämnd och veterinärverksamhet. Handeln blomnade förstås också tack vare stadens centrala läge vid järnvägar och vägar, och idag ligger det väl närmast till att tala om Julas lager som ett ständigt växande företag.

Till detta kom en tid då Skara fick Sverige att dansa. Ja stora delar av världen dansade i Skaratakt i gyllene skor sedan Torgny Söderberg 1984 tagit hem Eurovi-

Ånglok. Fortfarande kan man åka ångdragna tåg på museibanan.

Djäkne. Vid domkyrkan och djäkneskolan finns en staty över Djäknen med en sånglärka på fingret trots snön. Konstnär Wanja Nones Håkansson.

sionsschlagerfinalen. Bert Karlsson hade då länge haft ett finger med i det mesta på Svensktoppen och när folk hörde ordet Skara tänkte de nog mest på musik.

Revykungen

Men även annan underhållning hade en hedersplats, och när årsstämmodeltagarna samlas i Rosers Salonger så är det säkert många som spontant tänker på revykungen Mats Ljung. Han och mycket annat som gjort

Skara känt kommer att presenteras i olika arrangemang för gästerna.

Och innan ni kliver in så kika gärna uppåt på de notrader som finns utanpå Rosers Salonger. Det är musik som gjord för dagen, den berömda välkomstsången i musikalen och filmen Cabaret: Willkommen, Bienvenue, Welcome!

Hans Menzing

Förbundsstämma i Skara den 7 maj

Programmet på årsstämman i Skara har ändrats något i år, då vi också arrangerar Tånga-mässan i Vårgårda den 17-18 september. Det gör att vi inte kommer att ha några seminarier på årets stämma.

I anmälningsavgiften ingår kaffeservering, när ni kommer på morgonen till Stadshotellet i Skara liksom även lunch och eftermiddagskaffe.

Skara Gille står i år för det lokala arrangörskapet och ni skall välja två parvisa guidade besöksmål/ämnen bland de förslag som Skara Gille tagit fram. Försök att sprida dessa besöksmål bland era delegater, när ni väljer. Vi vill dock ändå ha rätten att placera in er,

då det finns antalsbegränsningar för vissa besöksmål/grupper. Det framgår av er namnlapp, som ni får vid incheckningen vilka besöksmål ni placerats att komma med till.

I entrén till Stadshotellet kommer det att finnas några informationsmontrar (bemannade vid morgonkaffe och raster) som Vuxenskolan och Tånga-mässan.

Under slutet av stämmoförhandlingarna ämnar vi göra årets insamling till Tengelands-fonden.

Ställ frågor till styrelsen

Ni kan ställa frågor till förbundsstyrelsen om verksamhet och framtiden. Detta är också ett led i att förklara

alla verksamheter som vi nu bedriver i samarbete med HembygdVäst eller länsstyrelsen eller Västra Götalands regionen/Västarvet eller Studieförbundet Vuxenskolan eller andra organisationer. För att vi skall kunna förbereda oss något önskar vi att ni sänder med frågeställningarna med er anmälan till förbundsstämman.

Frågestunden kommer att ledas av en moderator, så vi kommer att få korta svar och ni kan ställa följdfrågor.

Program lördagen den 7 maj

Från kl 09.00 kan man registrera sig. Då väntar en buffé med varma drycker och smörgås. Fram till mötesförhandlingarna startar, bjuds det på smäktande toner av en trubadur.

Stämmoförhandlingarna startar kl 10.00 i Rosers salonger och håller på fram till cirka kl 12.00. Därefter serveras det lunch i Stadshotellets matsalar.

Under eftermiddagen med start kl 14.00 erbjuds det intressanta visningar av stadens sevärdheter. Av praktiska skäl, kommer deltagarna att delas in i mindre grupper med olika teman. Varje grupp kommer att ta del av två visningar. Besöksmålen är Västgötalitteratur på Stifts- och landsbiblioteket samt Veterinärmuseet, Skara Lundsbrunns järnvägar och Djäknarna i Skara,

Smaklig måltid. I Stadshotellets matsalar serveras stämmolunchen.

Domkyrkan och Västergötlands Museum, Krönikebrunnen och föredrag i Rosers salonger.

Efter eftermiddagens aktiviteter bjuds det på kaffe och dagen i Skara avslutas med en samling i Domkyrkan, där vi får njuta av vacker musik av domkyrkoorganist Reibjörn Carlshamre.

Vi räknar med att avsluta ca kl 17.00.

Sven-Åke Mökander

Di tjörklie juger

Dänna paschasa e ett minne från förr i tia, inte ett inlägg i nöken debatt, så ja höppas I tat fö va de e! Å vesst e vässchötska vakkert?

Nu e de bevisat! Di tjörklie juger! Ja, va säger en um sönt? Vi satt runt bort i saln å drack kaffe ur finköppa. De var stat kokekaffe å vi hade döppety te. Bulleskiver å söckerkaka å småbrö. Mä ve bort va en kar söm sulle bli präst, å de va la främst te han söm ola rektades. Han söm talte, va en kar söm geck runt på ställa å hjälpte te mä varjehanna skrivinger, å nu va han hos öss. Dätta va förstäss för långlia tier sen, å därför kan ja berättat. Utta all döm söm satt runt de gamla salsbort e de bara ja söm lever, å ja e ingen spåonge precis!

Han som sulle bli präst kante sej äna kallater te å säga nöket, så han fråggte försektit,

–Jasså, di tjörklie juger? Hur....

–Jo, de kan jag tala öm, sa han söm skrev. De e bara å läsa i ängelske bibeln, för där juger döm inte, nej, där står sanninga! Men de vell döm inte låssas åm, di tjörklie. Männ ja har själv sett'at. Karn så äna löcklier ut. De e inte alla söm får changsen å säga sanninga te e onger mänscha på väg in i lögnaras skara.

–Va står de i dän ängelske bibeln? frågte prästkandidaten försektit.

–Jo, svarte karn mä stölter min. I tjörkera i Svärjet så läser di öm Johannes Döparen!

– Ja, e de nöt fel mä de?

– Män i dän ängelske står sanninga. Där döljer döm'at inte! Där erkänner döm att Johannes va babtist! Ja har själv sett'at för ja kan nöka ängelska. Johannes the Babtist!

Dä ble töst runt bort.

–Happ, fortsatte skrivarn. Så nu vet han dä. Nu får vi la fortsätta mä skrivinga, sa han å sköv kaffeköppen te sia. Han värka äna nöjder.

*Marianne Josephsson
Gråbo*

Ena förklaring.

Um en översätterdä ängelska ort the babtist te svenska då blir dä döparen.

Men dä kan la inte alla veta om en inte ä skolater.

Herr Patron Carl Jakob Fogelin

Herr Patron Carl Jakob Fogelins grav.

En stor gravsten pryder Breviks kyrkogård, det sägs att det behövdes 12 par oxar för att släpa hem den sten som skulle bli gravsten åt Godsägare C. J. Fogelin. Vem var då denne man?

C. J. Fogelin, son till Brukspatron Carl Petter Fogelin och hans hustru Regina, född den 28 juli 1820 i Mariestad, flyttade från födelsestaden som 20-åring och tituleras handelsbiträde. Någon gång mellan 1845 och 1856 bosätter han sig i Karlslund/Peterslund, Undenäs socken och tituleras handlande. I husförhörslängden är infört vigsel 1853, inget mer. Han gifter sig med den 12 år yngre Matilda Lindstrand från Vadstena. 1856 föds deras första flicka Mathilda Margareta. 1857 köper han och flyttar till Breviks största gård, Hintzegården. 1858 föds Anna Sofia, 1859 Carl Petter Johan och 1860 Elin Regina. Då Patron C. J. Fogelin först i november 1861 tar ut flyttningsbetyg från Undenäs bor han där officiellt. I husförhörslängden står noterat att de tre barnen är födda i Brevik men införda i kyrkoböckerna i Undenäs. Likväl blir han vald till ordförande i kommunalstämman 1857, en post som han innehar fram till sin död 1899, med ett litet avbrott 1875–1876, vilket berodde

på att Motala Verkstad börjar bryta torv på Breviks mossar. Ingenjör Roos bosätter sig i Brevik, för att verka som chef för torvbrytningen.

Han begär rösträtt vid novemberstämman 1874

§ 2

Herr Ingenjör O. Roos närvarande begärde Rösträtt vid Stämman, men som bemälde Herr Roos icke är upptagen uti den för socknen för året upprättade Fyrktalslängd, och icke till Kommunen erlagt eller varit påförd ringaste Kommunalutskylder, förklarade undertecknad Ordförande att icke någon Rösträtt kunde Herr Roos beviljas.

Decemberstämman 1874

§ 14

Sedan undertecknad avgående Ordförande tackat Sockenmännen för det förtroende och även samarbetet de haft med mig under de nära 18 år jag haft äran vara Ordförande i Kommunal nämnden, Fattigvården, som Kommunalstämman, jämte för deras godhet att fortfarande villa hedra mig med det förtroende till Ordförandeplatserna vilket dock av grannlagenhets skäl genom en Församlingsbo avlåten skrivelse icke av mig kan emottagas; tillönskar nya Ordföranden all lycka att sköta socknens angelägenheter till Sockenmännens fulla belåtenhet, samt uppräta vad jag möjligen uraktlåtit, förklarades stämman upplöst.

In fidem

C. J. Fogelin

Decemberstämma 1876

§ 2

Sedan undertecknad Anders Andersson begärt entledigande ifrån ordförandeplatserna i såväl kommunalnämnd som kommunalstämma och fattigvårdstyrelse vilket och av Stämman beviljades utsåg Stämman uti nämnda befattningar Herr Patron C. J. Fogelin på Hintzegården.

Fogelin var duktig på marknadsföring, 1858 pågick en kartläggning av Breviks socken av Lantmätare Nikodemus Wingård. Det var det nybildade Sockenkartverket som skulle kartlägga landets samtliga socknar, tyvärr tog pengarna slut. I Kåkindes härad var det endast Brevik som blev kartlagt. I denna rapport kan man läsa följande om kyrkan:

Här finnes för övrigt 3:ne ljuskronor av mässing, därav en stor och pryddlig med 16 ljusarmar är nyligen hitskänkt av Patron Fogelin på Hinsegården.

Herr Patron C.J. Fogelin startade handelsbod på Hintzegården men även ett brännvinsbränneri och

begärde tillstånd 1874 för partihandel med brännvin. Barnmorska till socknen var en fråga som låg Fogelin varmt om hjärtat. Då sockenkyrkan var för liten, hade Fogelin tagit fram ritning på en ny sådan, och det startades en kassa för nybyggnad av kyrka.

Fogelin satt i Riksdagens första kammare mellan 1880 och 1886 och 1885 blev han Riddare av Vasaorden.

Den 24 mars 1899 dör Herr Patron Fogelin i hjärtförslamning (vattusot).

Bouppteckningen tar två dagar och omfattar cirka 72 handskrivna sidor eller 24 sidor vid avskrift vid datorn. 25 procent av bouppteckningen utgör utestående fodringar till de flesta Breviksbor, beloppen varierar mellan 2 kronor och 1 109 kronor. Behållningen i boet var år 1899 ca 127 000 kronor, vilket motsvarar cirka 6,5 miljoner kronor 2015.

Bengt Nilsson
Brevik

Vi ses på

Tånga-mässan i Vårgårda 17-18 september !

Välkommen till Tånga-mässan lördag 17 sept kl 10-17 och söndag 18 sept kl 10-16.

Vi firar att Sveriges Hembygdsförbund firar 100 års-jubileum och presenterar då vår verksamhet i HembygdVäst. På mässan kommer ni att finna ca 150 utställare som visar hembygdsgårdar, arbetslivsmuseer, idrottsmuseer, bokbord, maskiner, textil, närproducerad mat med mera. Seminarieföreläsningar blir det med bland annat Dick Harrison samt arkeolog Maria Wretemark om utgrävningarna i Varnhem. Biskop Åke Bonnier förrättar en vigsel.

Speakers Corner innebär korta anföranden i ”utkan-

ten” av den stora hallen. Utanför kommer vi att visa maskiner och bullrande verksamhet, som ångmaskiner och traktorrally.

Entréavgiften blir 50:- och under 15 år gratis. Då ingår kaffe i avgiften.

Välkommen att förboka biljetter. Vi lottar ut en kulturkväll (värd ca 3.000:-) bland dem som beställer 30 biljetter i förväg (el organiserar bussresa).

Mer info eller anmälan: svenake.mokander@gmail.com eller vår nya hemsida: www.tangamassan.org

Arrangörer:

I samarbete med:

Framtiden blir sällan vad vi tror att den ska bli. Men den kommer varje dag och gör små förändringar i vår vardag. Förändringar som du inte märker förrän du tittar i backspegeln flera år senare.

Pär Bygdeson

Lupiner hotar hembygdens flora

Lupiner har börjat sprida sig på Remmene skjutfält och förökar sig snabbt. Det är förödande för den värdefulla floran på ljungheden. Här växer bland annat mosippa, ljungögontröst, cypresslummer och hundratusentals slättegubbar. Ingen av dessa arter kommer att finnas kvar om lupinerna tillåts expandera ohejdat.

Blomsterlupinen (*Lupinus polyphyllus*) växer vild i västra Nordamerika. Den kom till Sverige som trädgårdsväxt på 1800-talet. På senare tid har den på egen hand spridits längs vägar och även i betesmarker, där den blivit ett allvarligt hot mot den inhemska floran. Lupiner växer kraftigt och tränger lätt ut andra blommor. De kan som andra ärtväxter hämta kvävenäring från luften och omvandla en näringsfattig mark till näringsrik. De svenska ängs-

Helt naturligt

blommorna blir lätt utkonkurrerade av homogena lupinbestånd. Därför bör vi stämma i bäcken!

Om det är ett litet bestånd kan man försöka gräva upp plantorna. De har grova, djupa rötter som kan vara svåra att få upp i sin helhet. Jag vet inte om någon försökt med maskrosjárn, men det kan vara värt att pröva.

Betesdjur är måttligt intresserade av att äta lupiner. Om de växer i betesmark bör man slå av dem och ta bort avfallet. Sedan kan man släppa på får. De äter de späda skotten som skjuter upp efter slått. Vi har på detta sätt med framgång tagit död på ett lupinbestånd på Tånga hed, ett naturreservat utanför

Vårgårda.

Att ta död på lupiner med enbart slåtter är svårt. Möjligen kan man lyckas om man är mycket ihärdig. Att slå två gånger per säsong räcker inte, men man hindrar fröspridning från lokalen. Man måste se till att inga plantor ligger kvar och producerar frön, vilket kan ske även om det bara är blommor vid slått.

Som en nödfallsutväg kan man tvingas använda kemisk bekämpning. Roundup är effektiv mot lupiner, men man får se till att det inte drabbar

skyddsvärda blommor.

*Åke Carlson
Siene*

Vägkanter är svåra att beta. Här slår Göran Frantz en första gång 2015. Det upprepades senare på sommaren för att förhindra fröspridning och utarma rotsystemet. Vem som vinner i längden, naturvärden eller lupinerna, är i skrivande stund ovisst.

Vägkanterna är en reträttplats för ängsfloran och kan vara mycket prunkande som här i Stora Landa. Samtidigt är det ofta den miljö som lupinerna först etablerar sig på. Det gäller alltså att vara vaksam och snabbt ta bort dem så fort man får syn på dem.

Han hette Pontus

Om det var för eller efternamn vet jag inte, alla sa bara Pontus. Han var välkänd i bygden för han var urmakare, självlärd sådan. Som barn tyckte jag det var en säregen upplevelse att få göra ett besök hos honom. Han bodde i en stuga långt inne i skogen. Sista biten från vår gård till hans var en upptrampad stig. Stugan bestod av ett rum, något kök såg jag aldrig, kanske fanns det ett litet sådant.

Vid ena långväggen fanns en pinnsoffa där besökande kunde slå sig ner och vid den andra stod en säng. På den ena kortväggen var en kakelugn och på den andra ett fönster med ett bord framför. Där satt han och utövade sitt arbete, då hade han en lupp för ena ögat. Det kunde hända att han låg och vilade när man kom och då lade jag märke till att det stod en ansjovisburk på golvet vid sängen. Han kunde ligga på rygg och spotta snuset i burken. Det fanns dom som sa att han kunde ligga inåt väggen och ändå sikta rätt, men det såg jag aldrig.

Väggarna var fullhängda med klockor, stora och små, alla slog på olika tider. Han lagade alla ur från väggur till små armbandsur. Han hade också ordnat elförsörjning. Det fanns en bäck i skogen som tydligen hade ett bra fall för där hade han ett elverk så han fick ljus i stugan. Jag tror han var ett tekniskt geni, men han hade aldrig haft råd till några studier på högre nivå, fattigdom spärrade vägen.

Tydligt var han helt ensamstående för när han lämnade jordelivet tog en granne över tillhörigheterna. Jag tror de var barndomskamrater. Det sades att det hittades ett porträtt av en mycket vacker kvinna, kanske det var förklaring till att han levde ensam. Han såg inte illa ut. Det kunde finnas en tragedi bakom. Under de kalla snöiga krigsvintrarna hade han får, det var nog 10-20 styvcken. Ett litet uthus fanns där dom hade tak över huvudet. När han var hos oss en gång talade han om att

Klockor av alla de slag hängde på väggarna hos Pontus.

han varit tvungen att ta in alla fåren över natten för det varit så kallt. Jag trodde det var för att dom inte skulle frysa ihjäl, men nu tror jag det var för att han inte själv skulle frysa, stugan var nog dåligt isolerad, men man kunde undra hur det såg ut på golvet efter ett sådant besök.

Pontus var också en ivrig jägare. Det hände att han kom in till oss efter en jakt kanske för att få en kopp kaffe. Då var han iklädd en lång svart skinnrock som luktade konstigt. Kanske det var ett älgskinn som han själv berett och sytt.

Som sagt var han kunnig i mycket. Det har säkert funnits många med den intelligensen som aldrig haft en chans att komma någon stans i livet på grund av fattigdom.

Jag skriver detta för jag tycker att minnet av Pontus är värt att sätta på pränt.

Text Kerstin Hermansson

Sköfde

Bild Börje Brorson

Minns du polisens bovjakt per velociped?

Minns du fiskhandlaren med trälådan på pakethållaren? Brevbäraren i vars uppgifter ingick att säga till postmottagaren om brevlådan var full? Lanthandlarfrun som tvättade bort möglet på limporna som hon sedan "bakade om" i ugnen? Minns du tåget som stannade vid alla anhalter? Mjölkborden? Du kanske är uppväxt på ett småjordbruk med några kor och en gris? Eller du kanske köpte mjölken i en liten butik på Kungsgatan? Minns du syskonjordbruken? Hemmadöttrarna? Hemsystem? Minns du värmen från rörspisen? Kanske minns du stadens kullerstenstorg?

Exemplen är många. I år är det Hembygdens År med berättandet som tema. Skicka in din berättelse till Västgötabygden, som tacksamt tar emot den!

Ett brev betyder så mycket

I dessa tider när vi knappast skriver brev längre, översänder jag en avskrift av ett gammalt brev som jag fått tillgång till av min avlägsne släkting. Brevet är ett kärleksbrev skrivet av prästgårdsrättaren Gustav till Sofia i november 1874. Kanske är postverkets gamla slogan Ett brev betyder så mycket, en passande överskrift även om det inte ledde till något äktenskap, så var det tydligen av stor betydelse för Sofia, som bevarade det hela livet.

Prästgården 14 november 1874

Älskade Sofi

Tack för sista sällskapet och för allt besvär hos den som min hjärtliga önskan är. Och tiden nu gives att få taga pennan och meddela dig några rader. Som jag vet att mitt hjärtas känslor icke kunde vara dig främmande. Dessa känslor för dig är alltid beständiga för att ingiva mig den innerliga önskan att för alltid känna mig lycklig vid din sida. Om du för mig hyser samma känslor tillbaka. Om du känner ditt hjärta böjt att med mig dela livets lycka och mödor och att vi genom inbördes kärlek och förtroende kunna förljuva varandras levnad. Då vågar jag oavbrutet framgent bjuda dig min hand och hjärta. En redlig man som menar uppriktigt i alla förhållande. Den som icke önskar något högre väl än dig, som icke känner något dyrbarare än ditt hjärta. Min största och innerliga önskan är om du kunde finna dig lycklig genom dessa mina tänkesätt, då gör du mig till den sällaste på jorden.

Även om jag misstagit mig om dina känslor för mig och genom detta misstag skulle jag känna mig djupt generad. Men jag kunde inte upphöra att med innerlig ömhet och tillgivenhet önska ditt väl ändå, oaktat ett nekande svar skulle frambringa.

Men snälla Sofi, jag kunde ha mycket att skriva, men tiden medgiver snart inte längre för mig. Men jag önskar mycket att få muntligen tala med dig några ord. Om det vore av dig önskeligt så kunde det vara roligt att träffa dig i afton en liten stund, jag tager mig en frihet i afton. Men kanhända jag gör det till ett tvångsmål för dig att göra mig sällskap vilket kan förfallas lite tråkigt för mig och dig om förhållandet vore sådant, vi träffas om gud vill. Så går jag till Klämmestorp. Men snälla Sofi, tag inte till ondo att jag inte kommer förr än vid 9 tiden i afton. Förlåt att jag är besvärlig. Vi träffas snart.

Lev väl önskas av vännen

G Johansson

Förvara detta oskyldiga papperet i det tysta och även för främmande tungor som du vet är mycket förföriska och nyfikna.

Lördagen den 14 november 1874 fick den då 21-åriga Sofia ett kärleksbrev från den 31-åriga Gustav, som

var rättare på Amnehärads prästgård. Det fanns ju ingen postgång på den här tiden så guden Amors postiljon var kanske ett litet barn som kanske fick en liten slant för besväret. Redan samma kväll ville han komma till Klämmestorp och träffa Sofia, men kunde tyvärr inte komma förrän klockan 21 den här novemberkvällen. Åldersskillnaden på 10 år mellan Gustav och Sofia var inget märkvärdigt vid den här tiden. På Sofias föräldragård Klämmestorp var inget sig likt. Sofias fader Isak hade dött 1857 och ansvaret för gårdens skötsel vilade på den äldste brodern, den 27-åriga Wilhelm som varken hade vilja eller kunskaper att driva ett jordbruk av den här storleken. De åtta syskonen såg sig tvungna att sälja barndomshemmet. Gården delades och Sofia sålde sin åttondel vilket gjorde henne till en ganska förmögen flicka.

Gustav var född i Gudhem och i oktober 1873 flyttade han till Amnehärad där han tillträdde tjänsten som rättare hos kontraktsprosten Wilhelm Warholm. Men egentligen var det nog den dominanta och dynamiska prostinnan Sofia som styrde och skötte jordbruket. Hon fick eftermälet ”En makalös prostinna”.

Rättare var benämningen på en förman vid ett större jordbruk, hans roll var att ställa med drängar och dagsverkande torpare. När Gustav friade till Sofia hade han bott i Amnehärad ungefär ett år. Gustavs brev är så välformulerat så man kan anta att han erhållit en större bildning än vad den tidens folkskola gav. Gick Sofia ut i den becksvarta novemberkvällen till den väntande Gustav? Vi får aldrig veta, men vi vet att det inte blev något äktenskap.

I oktober 1879 flyttar Gustav till Segerstad och sedan har vi inte kunnat följa hans öden. När en person på den här tiden flyttade från en församling skulle kyrkoherden i församlingen utfärda ett så kallat flyttningsbetyg som skulle visas för kyrkoherden i den nya församlingen varpå nykomlingen skulle införas i husförhållningsboken med sin nya adress. Den noggranne prosten Warholm i Amnehärad har noterat att Gustav flyttat till Segerstad, men han är inte registrerad i Segerstads inflyttningsbok. En inte helt ovanlig orsak till att personer ”tappades bort” var att prästen var slarvig med bokföringen. Vid biskopsvisitationer hörde det till

att hans högvördighet bland mycket annat även nagelför hur kyrkböckerna fördes. När Skarabiskopen någon gång i slutet på 1800-talet visiterade Hjo, noterade han upprört att pastorsexpeditionen liknade ett "Augias stall"

Vi får alltså inte veta hur livet sedan tedde sig för Gustav. Om Sofia, vet vi att hon 1881 flyttade till Stockholm och där träffade hon Johan Broholm, en glad sällskapsmänniska, lång och ståtlig och med ett pampigt skägg. 1886 gifte de sig och bröllopsmiddagen på källaren Pelikan som Johan betalade med Sofias

pengar, var verkligen något utöver det vanliga. Äkten- skapet blev inte lyckligt. Gustavs brev som är alldeles sönderläst, bevarade Sofia hela livet. Kanske funderade hon över hur hennes liv kunde ha blivit om hon hade gått ut i mörkret den där novemberkvällen 1874 och mött den väntande Gustav.

Den som fann brevet och berättade bakgrundshistorien är Sofias barnbarn Karl-Axel Broholm.

*Jan-Erick Erickson
Gullspång*

Bengt fick inte köpa dator

Att ha en dator i sitt hem är nästan självklart för de flesta av oss. En av de första i min bekantskapskrets som hade en dator var Bengt Adolfson i Landa. I början av 1980-talet köpte jag potatis till min butik i Ulricehamn av Bengt. Då skrev han ut fakturorna på sin dator. Han hade själv byggt sitt faktureringsprogram. Men det var inte så enkelt för honom att köpa sin dator.

Du klarar inte av det

Ville man köpa en dator var det en byggsats man fick. Det krävdes ett tekniskt sinnelag. Programutbudet var heller inte så stort. Bengt åkte in till Alingsås och gick in i en butik som sålde datorer, Bengt framförde sitt önskemål, han visste exakt vad han ville ha, Försäljaren talade om för Bengt att det var ingen idé att han köpte en dator, han skulle aldrig klara av det.

Bengt fick åka hem utan dator. Men han visste vem som var importör så han ringde till dem. Jodå, visst kunde han få köpa en dator, men de rekommenderade sin återförsäljare i Alingsås. Bengt berättade om det bemötande han fått. Efter några dagar hade Bengt fått sin datorleverans och han monterade ihop den och det gick galant. Bengt var stolt över sin dator och visade gärna upp den och visade hur den fungerade.

Min första dator

Min första dator fick jag 1992. Då var vi inte många i socknen som hade dator. Men den kom inte i byggsats. Den levererades av en datatekniker som installerade den. Den var klar att använda.

Minnet i den första datorn var 35 Mb. Idag skulle den datorn inte fungera att surfa med. Det första Internet jag minns har ingen liknelse med dagens. Jag kunde inte använda min telefon samtidigt som jag var uppkopplad med datorn. I mitt första abonnemang var det billigare att vara uppkopplad mellan 18.00 - 08.00. Kontorstid var det betydligt dyrare. Att vara uppkopplad mot sitt konto på banken och betala sina fakturor

Nummer ett. Hembygdsförbundets första dator är nog av samma modell som Bengt inte fick köpa. Bilden är från Vänga Kulturcentra.

var fantastiskt. Men man fick vara ganska snabb, men kunde bara vara uppkopplad ett visst antal minuter mot banken, sedan bröts förbindelsen och gjorde man en liten paus i arbetet försvann också förbindelsen.

Det fanns inte några hemsidor att tala om. Jag vill minnas att man kunde kolla en del uppgifter hos myndigheter. Men att ladda ner och skriva ut ett dokument gick inte, men man kunde beställa ett dokument och efter en liten stund kom det som ett fax.

Det här är bara drygt tio år sedan, Idag får jag nästan allt till Västgötabygden via e-post. Både text och bilder. När papperstidningen kommit hem i din brevlåda finns den också på förbundets hemsida.

Leif Brunnegård

Helena Jönsson

Textilkonstnär-vävnörd- med brinnande intresse för handvävning

I hjärtat av tygriket, närmare bestämt i Kinna, ska vi träffa Helena och prata om hennes olika verksamheter som handlar om, ja just vävning. Så vi knackar på.

Vi är på ateljé Westragothia som drivs av Helena och kollegan Karin. På företagets hemsida läser man att de väver kyrkotextil efter kundens önskemål och att deras produkter är unikt formgivna och hantverksmässigt utformade.

Vi vet att i vävkretsar i Sjuhärad har Helena gjort sig känd som en riktig idéspruta när det handlar om att bevara och väcka vävintresse och nu är vi som sagt lite nyfikna på vem är hon, Helena.

Ateljé med kyrkotema

Lokalen vi befinner oss i är fylld av vävstolar. Längs med långväggen finns en hylla fylld med vävgarner i alla tänkbara färger och nyanser.

Vi hamnar genast vid en väv som Helena håller på med. Det är en varmt röd vävnad med inplock av varmt gult, och man anar en liten tunn guldtråd. Helena har funnit ut ett alldeles eget sätt att framhäva mönstret hon plockar in.

-Just denna väv är beställd av Öxabäcks församling och är ett antependie, altarkläde, till deras altarbord. Vävstolen heter Öxabäck och är anedd som vävstolarnas Rolls Royce.

-Vävstolarna, jag använder är Öxabäck. De är kända för att vara de bästa, och det tycker jag också, betonar Helena.

Härligt sammanträffande mellan väv och vävstol

Vi går runt och tittar och hela tiden kommer det upp namn på olika kyrkotextilier. Ord som alba, bursa, antependie, mässshake, stola och flera till. Helena förklarar gärna.

Marknadsföring? Beställningarna kommer ändå

Förutom Helena och Karin arbetar en eller flera i ateljén och det är fullt upp. Någon marknadsföring behövs knappast, beställningarna kommer ändå, från Kiruna i norr till Limhamn i söder.

På hemmaplan finns textilier från ateljén i snart sagt varje socken i Marks härad, konstaterar vi, efter att ha tittat i en pärm med olika alster.

- Inför en beställning gör vi ett besök hos kunden och

Drar Landet runt med vävstolen i handbagaget, nej men nästan, med bilen och husvagnen fullpackade av vävstolar.

känner in önskemålen, färgval är viktigt. Vi gör skisser och tar fram garner. Vi måste veta exakt vilka färger, vilka garner och vilken garnkvalité som ska ingå. Allt måste vara helt klart innan vi skickar skissen till kunden, berättar Helena.

De liturgiska färgerna kan hon på sina fem fingrar.

Det är ett symbolspråk där textilierna i kyrkan har olika färger beroende på vilken tid på kyrkoåret det är.

-Det är något som jag fått lära mig i och med att vi väver kyrkotextilier, förklarar Helena.

Från Växsjö till Kinna

Det stora intresset för vävning har Helena burit med sig sedan tidiga tonåren.

-Jag var sjuk i en längre period när jag var fjorton och då blev jag nyfiken på vävning.

Vävning blev liksom min grej. Hemma fanns en vävstol med insolvade munkabältesstjärnor (ett mysterium för den oinvidde). Den var jag nyfiken på. Jag listade ut hur jag skulle göra och på den vägen blev det.

Gymnasieutbildning med vävinriktning och därefter Högre specialkurs i vävning i Lund lade grunden. Tidigt egenhändigt vävda linnehanddukar bekräftar. Vid tjugo hade Helena haft sin första vävkurs.

-På Handarbetets Vänner i Stockholm utbildade jag mig till hemslöjdskonsulent. Arbete på Hemslöjden och på Vävstuga har gett mig specialkunskaper inom

Profilen

Helena vid vävstolen som tillverkats i Öxabäck. Den är ritad av Ulla Cyrus och just denna är utrustad med mer än 40 skaft och har dragutrustning.

Att tillverka kollektthåvar är som att tillverka en hatt säger Helena. Här är början till en håv som senare skall få fler lager av tyg och ytterst ett tyg i någon liturgisk färg. I bakgrundens ses en prästmodell som bär mässhake.

formgivning och mönsterskapande. Sätergläntan i Dalarna och Steneby i Dalsland har också fördjupat mina vävkunskaper, förtäljer hon.

Under resans gång sökte Vävgnarnsföretaget Blomqvist i Fritsla någon som kunde väva upp vävprover för deras räkning. På det sättet hamnade Helena i tygriket, träffade sin man och stannade kvar.

Förvaltar ett textilary

Rötterna till den nuvarande ateljén finns i ateljé Tre bäckar i Varnhem som drevs av textilkonstnärinnan Agda Österberg (1891-1987).

Agda var en mycket välkänd profil inom textilt konsthantverk och ateljén blev ett centrum för liturgisk textilkonst. När Agda gick bort blev de duktiga medarbetarna arbetslösa. Tre av dem startade då Ateljé Westragothia i Synnerby utanför Skara. År 2003 gick dessa i pension.

- Det var då vi övertog verksamheten och flyttade den till Kinna, berättar Helena.

Tur och retur från söder till norr

År 2014 ordnade Svenska Vävrådet en resa till vävmässan i Umeå. Under resan genom Sverige fick deltagare väva 20 minuter var på fram och återresan.

-Jag och andra hemslöjds konsulenter var vävvärdar på hela tåget med 17 vagnar. Jag ansvarade för maratonvävningen, bland annat, berättar Helena.

Tilltaget uppmärksammades av Landet Runt

-De ville gärna ha sitt namn med i vår maratonväv, vilket av olika anledningar inte gick. Just då vävde jag på ett altarkläde, beställt av Billesholm i Skåne. För att ha något att visa för tv-kamerorna när Landet Runt besökte mig i Kinna hade jag vävt in Landet Runt i kanten på väven.

-Men hade naturligtvis först tänkt ta bort det igen men både tv-teamet och jag tyckte att det kunde vara kittlande att ha det kvar. Det var ju gjort så att det skulle

vara lätt att ta bort.

I Billesholm fanns det absolut inga planer på att ta bort något. De tyckte det var en liten skojig grej.

-Ja, det var lite svettigt ett tag, säger Helena.

Husvagnscamping med vävstuga

Vem drar runt med vävstolar och husvagn? Jo, Helena, vem annars. Under temat Vävning för nyfikna kan man läsa att Helena Jönsson som till vardags driver ateljé Westragothia håller vävkurser av olika slag. Sedan hösten 2013 är hon ute på olika platser för att fler ska få prova på att väva. Den mobila vävstugan är ett sätt att nå ut i världen, en liten husvagn fylld med vävstolar. Textilmuséet och Boråstorpet utefter E40 är några platser, år 2014 fanns vävstugan i Rydal på ett vävsymposium. Nääs i Floda är planerat till april i år, allt för att nå så många som möjligt.

Vävkurser i gammal mattfabrik

I Skene, i lokaler som tidigare hyst Holma mattfabrik, leder Helena, tillsammans med kollegan Karin, vävkurser för intresserade. Mellan fyrtio och femtio vävstolar finns, nybörjare eller vävt i många år, alla är välkomna. Mer kompetenta och entusiasmerande lärare får man nog leta efter.

Idéerna sinar inte

I maj stundar Vävrundan i Sjuhärad och Väverskans dag. Ingen vet än riktigt hur det kommer att bli men intresse i bygden finns. Tanken är att företag och föreningar kan engagera sig och erbjuda besökare en "Väv-happening". Planering pågår med Helena som drivande. För första gången ska dörrar öppnas till väverskor, vävstugor och vävateljéer runt om i Sjuhärad.

"Textile studios in Europe"

Expot var en utställning i Stockholm på Handarbetets vänner från december 2015 till januari 2016. På utställningen presenterades högklassiga textilateljéer i Europa. Westragothia fanns med.

I samband med utställningen presenterades en nyutkommen bok *Händer som lyder*, med mottot *De nötta trappstegen, de dunkande vävstolarna*, en värld där höga krav på konstnärlighet och material omsätts i handling och levandegör hantverkstraditioner och deras mångfald. I boken finns Helena Jönsson i fint sällskap med Märta Måås-Fjetterström och andra kända textilkonstnärer.

Internationellt vävcentrum i Rydal

Visioner och konkreta planer finns och diskuteras av intressenter och organisationer. Tanken är att skapa ett vävcentrum i Rydal. Här finns Rydals museum med fungerande spinnmaskiner som hålls igång i samarbete med Borås museum. Här, i ett av Sveriges kultur och vävhistoriska områden är tanken att det ska finnas dokumentation från olika delar av världens vävteknik, vävhistoria och vävkulturer, samt plats för kursverksamhet och ”prova på vävaktiviteter”. Att Helena är rätt person för att få pusselbitarna på plats råder det ingen tvekan om.

Söker ständigt tillbehör

Tiden går fort när man lyssnar på Helena. Hon visar väven till en kollektthåv. Den är ett utsökt arbete, vackert rött.

-Tillverkningen går till så att man limmar skinnet till häven på en trästock, därefter ett mellanlägg och sist

det handvävda tyget. Det blir en stabil påse som därefter monteras på en mässingsring och förses med lämpliga handtag. Jag är ständigt på jakt efter företag som tillverkar tillbehör, förklarar Helena.

Vi som fick möjligheten att höra Helena berätta och visa sitt arbete är imponerade av den kunskap hon besitter. Dessutom har vi fått lära oss mycket om kyrkans textilier. Tack vare Helena Jönsson.

-Jag brinner verkligen för vävning, säger Helena strax innan vi säger hej då. Ja, det är då både visst och sant.

Text Anna Faxgård

Foto Birgit Carlsson

Liten faktaruta:

I de liturgiska färgerna som byter färg efter kyrkoåret ingår: Antependie, mässhake, stola, kalkduk, bursa och predikstolkläde. Stola är prästers, diakoners och biskopars ämbetstecken. Mässhake används vid nattvard. Kalkduk används till nattvardskalken. Bursan är fodral för liten linneduk.

De liturgiska färgerna: Vitt är glädje och uppståndelse, används jul och påsktid, dop, vigsel och begravning. Lila är ånger, bikt, bot, används adventstid och fastetid. Rött är blod, kärlek, används vid pingst, annandag jul, påsk. Svart är sorg, används vid begravning. Grönt är växande i anden, används trettondagstid och trefaldighetstid. (Hämtat från Svenska kyrkan)

Barnsliga blommor

Mammas fina skåp med en märklig historia.

Ett skåp med proveniens. Jag har ärvt en del gamla saker både från pappa och mamma. Jag vet ungefär hur föremålen har kommit att hamna i föräldrahemmet och jag känner till vilka som från början har ägt kistor, klockor och tallrikar.

Ett föremål har en speciell proveniens; det är ett vitmålat hängskåp från 1799 med blommor på.

Skåpet är slitet och ser väl använt ut, dörrarna glappar på gångjärnen. Det är ett sådant skåp som bör ha lämpat sig för förvaring av starka drycker. Men bredvid eventuella brännvinsflaskor har säkert stått andra dekorer; där har kanske också legat fladdermusvingar, en torkad padda och andra remedier. Den ursprunglige ägaren till skåpet hette Per Johan R(u)ydin (1808–1885) och var en klok gubbe. Han hade bott granne med min mamma i Källenas och mina morföräldrar köpte skåpet på auktion. Mamma förvarade sina dockor och andra leksaker i skåpet. Hon tyckte inte om den dystert blågrå färgen, målade skåpet vitt och dekorerade dörrarna med blommor och blad.

I ”Kinnarummaboken” kan man läsa: När Lotta var

hushållerska hos August Svensson i Näs, blev en ko sjuk. August lät hämta P. J. Rudin i Källenas. Han förklarade att hon fått trollskott. Han kände på henne länge och undersökte henne. Slutligen tryckte han med ett finger mellan ett par revben och sade: 'Här sitter det.' Sedan klippte han litet hår i varje virvel på kon, lade det i en deg, som han gav kon, och läste samtidigt något. Han sa också, att det är bra att ha lite kohår nedborrat i fähuströskeln.

Jag ser på Antikrundan ibland och har förstått att

en proviniens höjer det ekonomiska värdet på ett föremål, och att en sentida övermålning sänker. Proviens och övermålning tar här ut varandra. Mitt skåp är inte mycket värt.

Men jag tycker om mammas barnsliga blommor.

Isabella Josefsson

Kinnarumma

Källor:

Digitaliserade kyrkböcker

Kinnarumma sockens historia (1963)

Ny bok om Hjos äldsta tid

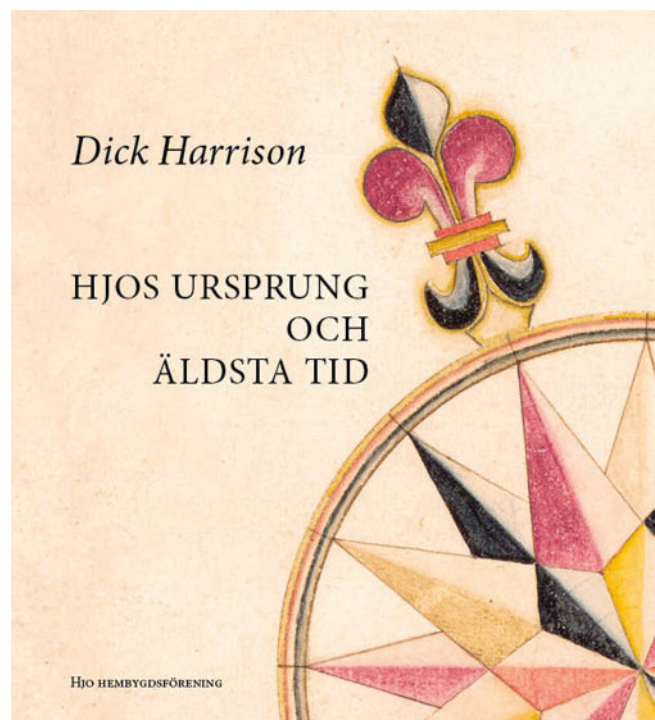
Hjo är en av Västergötlands medeltida städer. I Erik av Pommern skattebok från 1413 är Hjo upptagen som stad. Huruvida Hjo fick sina stadsprivilegier just detta år eller tidigare går idag inte att fastställa. Men med kung Eriks skattebok som grund firade Hjo stad sitt 600-årsjubileum 2013.

Hjo Hembygdsförening tog initiativ till att bjuda in Dick Harrison, professor i historia vid Lunds Universitet, som föreläsare under jubileumsåret. Föreläsningen hade rubriken "Hjo i senmedeltidens Sverige – en ung stad i pestens och krigens tidevarv".

Med utgångspunkt från föreläsningen har Hjo Hembygdsförening, med text av Dick Harrison, gett ut boken "Hjos ursprung och äldsta tid".

Dick Harrison skrev i sin blogg kortfattat om varför Hjo överhuvudtaget utvecklades till stad omkring 1400 "Under samma epok som detta skedde upplevde Sverige en kraftig folkminskning, och andra städer – till exempel Hästholmen och Skänninge – minskade kraftigt i betydelse. Varför lyckades Hjo när andra misslyckades?"

Den troligaste förklaringen är att det rörde sig om en positiv bieffekt av Vadstena klostrets blomstring. I och med grundandet av klostret, som på kort tid blev en av Nordens största jordägare och kulturella metropoler, förvandlades Vadstena från by till stad. För de östgötska grannstäderna Hästholmen och Skänninge var detta negativt, eftersom Vadstena tog över funktioner och pengar som annars skulle ha hamnat i dessa städer. Men för Hjo, på andra sidan Vättern, blev det tvärtom, eftersom ortens läge gjorde att den kunde användas

Ny historiebok om Hjo.

som överskeppningshamn för varor som skulle till och från klostret. Eftersom svenska småstäder under medeltiden endast hade några hundratal invånare räckte det med en dylik förändring för att byn skulle bli så betydande att den kvalificerade sig för stadsrättigheter."

Boken är på 35 sidor och rikt illustrerad i färg.

Per-Göran Ylander

Hjo

Utflyktsmål i Västergötland

Brukar ni göra en liten utflykt då och då och vill du ha hjälp med besöksmålet?

På vår hemsida www.hembygd.se/vastergotland finns många goda råd.

Trollhättan 100 år från sågareby till teknikstad

Götaland, Västergötland, Göta älv – det finns många ortnamn, som kanske har samma bakgrund, nämligen ”gaut”. Det finns flera teorier om ordets ursprung, men ofta knyts det till gjuta, utgjutande eller utflöde och skulle då kunna syfta på vattenfallen vid Trollhättan. Göta älv eller Gautelfr har varit den viktiga förbindelseleden in i västra Sverige.

Långt tillbaka i tiden

Älven var troligen en stor fjord för många tusen år sedan. Fynd efter stenåldersbosättning har hittats på öar utanför Stallbacka. Andra platser, där man hittat fornyfynd är Skälsbo, Karlsberg och Hojum. Även guldfynd har påträffats i form av en brakteat. Hojum har flera stora bautastenar.

Gårdarna i Hojum ägde en stor del av det område, där Trollhättans samhälle växte fram. Andra gårdar som fick släppa till mark för staden Trollhättan var Stavared, Lextorp, Sylte och Källstorp.

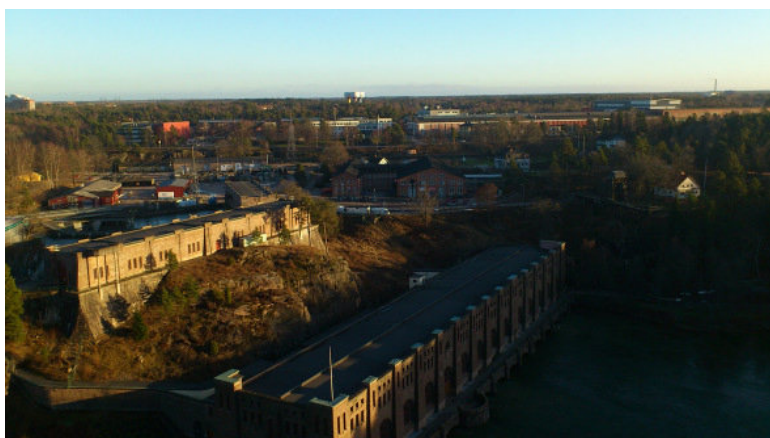
Förbi forsarna fick de sjöfarande dra sina båtar, och sådana platser kallades ed. Båtarna drogs i dragrännor beklädda med lera. Området vid Trollhättan kallades Stora Edet, och längre ner vid älven ligger Lilla Edet. Bostadsbolaget i Trollhättan heter Eidar, pluralform av ed.

Namnet Trollhättan anses syfta på de branta bergsstupen på västra sidan av Göta älv. En annan teori förbinder namnet med ordet ”trola”, dra och syfta på att båtarna drogs förbi.

I den isländska Hervararsagan omtalas Starkoder, en väldig kämpe, som förknippas med en strid vid Trollhättan. En rest sten har kallats för Starkodders sten.

Namnet Trollhättan omnämns först 1413 i Erik av Pommerns skattebok, då Trollhätta quarn mal säd till fästet Ekholms slott på en ö i älven. Kanske låg stallet i Stallbacka och ladugården i Ladugårdsbyn, namn som finns än i dag. Ekholms slott byggdes vid mitten av 1300-talet för att skydda överfarten över älven vid Naglumssund. Från Malöga gick en färjeled till Naglum och sedan gick vägen västerut mot Bohuslän, Dal och Norge. Kvarnen var säkert inte den enda i sitt slag, och vattnets kraft utnyttjades än mer, då de första sågarna kom, troligen i slutet av 1400-talet.

På västra sidan av älven fanns en grotta, som kallades Tjuvahålen och sades ha varit tillhåll för tjuvar och

Olidens kraftstation.

rövare. I närheten fanns Skräddareklinten. En skräddare skulle ha dömts till döden för en missgärning men skulle få behålla livet, om han kunde sitta på klinten med benen hängande över fallet och sy färdigt en dräkt. Men han drogs ner i strömmen.

Kvarnar och sågar

Älven utnyttjades också som flottningsled för timmer. Väster om älven gick Edsvägen, år 1273 kallad Gamlastigh, där gods och varor forslades förbi fallen på kärror dragna av eländiga ”edsmärrar”, som omtalas i Linnés Västgötaresa.

På 1600-talet börjar namnet Trollhätte Strand dyka upp i handlingarna, och invånarna benämns strandsittare. Trollhättan hörde då till Gärdhems socken. Möjligen var Göteborgs grundläggning en av anledningarna till att människor flyttade hit. Köpmän där startade trävaruhandel och ägde sågar. Även borgarna i Brätte, föregångaren till Vänersborg, hade intressen i Trollhättan.

På Kettil Claessons karta från 1654 finns det 12 vattenverk på öarna i älven och vid stränderna. Mjöl-nare och sågare anställdes och blev bofasta. Ibland hade sågarna en stuguplats på stranden, bl a. Stora Hojums såg, som en tid ägdes av medlemmar av släkten Gammalsson på Hojum. Hjul-kvarnen i Svinnebäcken ganska långt norrut ägdes av Anders Elfwer-sson. Den fanns kvar på 1800-talet och gav namn åt hela området. Många kvarnar ägdes av adelsmän på gårdar runtomkring, t. ex. Kaflekvarnen. Den köptes sedan av Olof Ewertsson på Lextorp. De nämnda vattenverkens ägare har jag alla träffat på i min släktforskning.

I Kvarnkommissionens protokoll från 1690-talet

Gamla slussarna.

fanns det 31 kvarnverk i Trollhättan. En av de kvarnar som fanns kvar in på 1900-talet var Tröskelns kvarn.

Ledningen av sågverken sköttes av tillsyningsmän, som kallades faktorer, och de skulle svara för allt som rörde verksamheten. Sågspånen kastades i älven och vållade så småningom uppgrundning. Sågverksägarna ålades då att lägga sågspånen på stränderna, där de samlades i stora högar. Området vid nuvarande Klaffbron kom att kallas Spån, nuvarande Karl Johans torg.

Kanalen och slussarna

Redan 1718 hade Christoffer Polhem börjat att arbeta på en slussled förbi fallen. Polhems sluss finns fortfarande kvar. På 1750-talet fortsatte arbetet men avbröts efter en olycka och på grund av penningbrist.

År 1793 utfärdades privilegier för Trollhätte Canal- och Slussverksbolag. Både Stora och Lilla Hojums gård inköptes. Kronan ställde över tusen man till förfo-gande för kanalbygget, mest knektar från regementena i Västergötland.

År 1800 var arbetet färdigt. Redan efter några år fann man, att det behövdes en ny kanalled med större slussar. Nils Ericson ledde arbetet, som påbörjades 1838 och var färdigt 1844. Nils Ericson ägde Nygård i Västra Tunhem, och han har fått ge namn åt ett av gymnasierna i Trollhättan. Han var som ung med vid byggandet av Göta Kanal och spelade stor roll vid järnvägsbyggandet i Sverige.

År 1857 blev Trollhättan en egen församling, och Trollhättans kyrka invigdes 1862. Då hade antalet invånare ökat från omkring 500 år 1823 till 2000. Stadens förste kyrkoherde hette Magnus Åberg. Han spelade en stor roll för skolans utveckling och arbetade för att de sämre bemedlade skulle få större möjligheter i samhället. På förslag av honom beslöt den första kommunalnämnden 1861 att starta en arbetsinrättning för att arbetslösa skulle få sysselsättning. Vidare hade han en enande roll vid oroligheter bland arbetarna på Önans trämassfabrik 1868. Han har också fått ge namn åt en gymnasieskola i Trollhättan.

En tredje slussled stod färdig 1916, och frågan är om det blir ytterligare en utbyggnad.

Trollhättan blir industristad

Den begynnande industrialiseringen innebar, att vattenkraften kom att utnyttjas för annat än kvarnar och sågverk. År 1840 anlades vid Önans ett bomullsspinneri och 1857 en trämassfabrik samt senare sliperi, pappersbruk och oljeslageri.

År 1847 startades en mekanisk verkstad av Antenor Nydqvist, Carl Olof Holm och J. M. Lidström, som snart dog i kolera. Carl Olof Holm blev en ledande kommunalman och betydde mycket för stadens utveckling. Företaget blev senare Nohab, som tillverkade lokomotiv åt Ryssland på 1920-talet, vilka skeppades ut från Rysskajen. På området nära slussarna finns i dag Innovatum Teknikpark, som invigdes 1997 och är en mötesplats för innovationer.

Ernst Stridsberg och J.P Björck startade 1868 en fabrik för tillverkning av sågblad. Det kallades Gullöfors bruk.

I början av 1900-talet började utbyggnaden av vattenkraften i fallen för att ge elektrisk energi i Vattenfalls regi. Kraftstationen Olidan var färdig 1914, och Hojumsstationen kom till på 1940-talet. Då blev Trollhättan känt för de stora industrierna Flygmotor och SAAB, som drog till sig mycken arbetskraft från bygden. Att pendla till arbetsplatsen blev självklart. I dag heter företagen GKN Aerospace Sweden och NEVS, som har tagit över SAAB-fabriken.

Trollhättan har utvecklats från en sågareby vid ”Stranna” till en teknikstad. Högskolan i Väst ger god utbildning, och Innovatum vill utveckla entreprenörskapet. Vattenfallen har blivit ett stort turistmål, inte minst vid Fallens dagar i juli varje år. År 1916 blev Trollhättan stad, och 100-årsjubileet uppmärksammas under hela 2016.

*Text Ann-Britt Boman
Fristad
Foto Erik Boman
Trollhättan*

Det unika egnahemsområdet Strömslund i Trollhättan

Det var nästan omöjligt för en arbetare att bygga sig ett hus på 1800-talet. 1904 inrättades en statlig egnahemslånefond men det skulle dröja innan egnahemsbyggandet satte fart i Sverige. I Strömslund väster om älven rådde full aktivitet redan på 1890-talet. Strömslund blev ett mönstersamhälle och ett studieobjekt för samhällsplanerare.

Sommaren 1880 slussades en Göta kanalbåt förbi Trollhättan. Den var på väg till Göteborg. Ombord fanns den tyske ingenjören Eduard Leopold Albert, 1846-1924, född i Schwerin där hans far var järnvägsdirektör, och hans ryska hustru. Maria Alberts stiftelse minner om henne.

Eduard Albert byggde broar över Moskvafloren och över Neva i St. Petersburg. Han stod också för brokonstruktioner på den transsibiriska järnvägen. Tidigare hade han konstruerat lok vid en fabrik i Polen. Men nu var de på väg till en semester i Schweiz, där Maria hade släktingar.

Medan slussningen pågick passade paret Albert på att äta middag på Grand Hotel. Troligen hade de också kontakt med företagare i Trollhättan. Hur som helst, deras samlade intryck av platsen vid fallen var så gott att de, efter att ha fullföljt sina entreprenader i Ryssland, flyttade till Trollhättan och stannade där livet ut. De bosatte sig på Strömsberg väster om älven i Vassända-Naglums socken där Eduard köpte ett större markområde.

1889 byggdes den första ordentliga bron över Göta älv, Oscarsbron. Då blev det intressant för arbetare att bosätta sig väster om älven. Kanalverket tillät inte arbetarna att friköpa sina tomter på den östra sidan. Eduard Albert noterade då att man byggde utan någon som helst plan eller tanke på framtiden. Han beslöt lägga grunden till en egnahemskoloni. När Trollhättan blev stad 1916 överfördes Strömslund till Trollhättan. I samband med detta överlät Albert anläggningar och mark.

Albert ville bygga ett mönstersamhälle och tog initiativ till stadsplanering, förmedling av banklån, ordningsstadga med mera. Strömslund blev Sveriges första detaljplanerade egnahemssamhälle och var för sin tid ytterst modernt. Redan på planeringsstadiet fanns tanken att skapa en god miljö såväl sanitärt som socialt. Han upprättade en detaljerad plan, där han reserverade plats för polisvakt, brandkår (sprutbod), kyrka, samlingslokal och skolor. På planen ritades in brand-

Polisvaken i Strömslund.

dammar, hushålls- och brandbrunnar, sköljrinntningar för tvätt och rensningsgränder (slaskegator). Vid dessa rensningsgränder skulle afträden, svingårdar, slagbodar, brygghus, ved-bodar, sophus och slaskbrunnar ligga. Ett dräneringssystem fanns också med i planeringen. Alléträd planterades utmed gatorna.

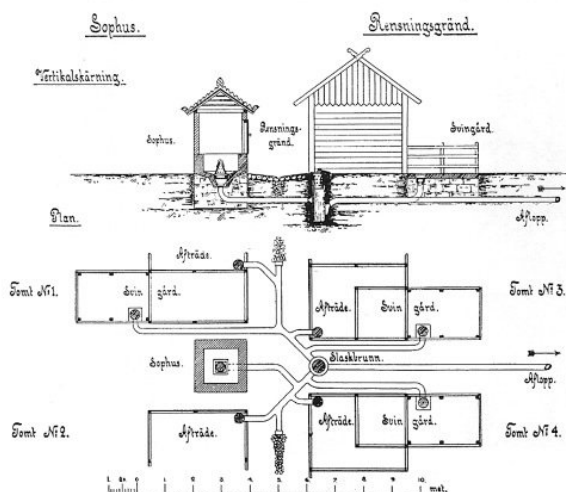
1902 gav Eduard Albert ut Beskrifning öfver Egnahem, kolonien Strömslund, nytryck 1973. Den innehåller förutom beskrivning av alla gemensamhetsanläggningar och kvarterens indelning, även anvisningar för skötsel av sopor och slask. Han ger också råd om böningshusens konstruktion, storlek och material, tomternas anordnande med mera.

Där finns även stadgar för husägarföreningen, brandordning, ordningsregler för användning av sköljrinntningarna, reglemente för sotaren och instruktion för polismannen.

När det gäller den ekonomiska sidan gick både arbetsgivare och Albert i borgen för sparbankslån. Han kunde även lämna förskott mot revers under byggnads-

Sprutboden (Brandstationen)

Plan för rensningsgränder och avlopp

Rensningsgränderna (slaskegatorna) var smala och anpassade till häst och en smal kärra. En av dessa gränder har restaurerats. Ett sophus finns bevarat.

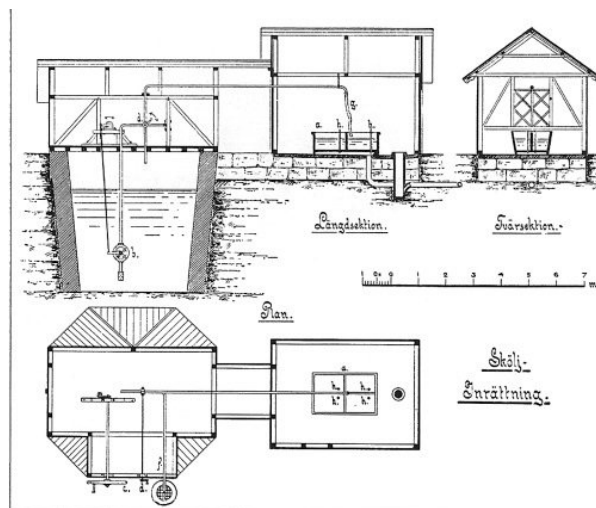
tiden. I sin bok påtalar han vikten av statliga lån och ger utförliga ekonomiska råd.

De flesta boningshusen byggdes med i allmänhet tre lägenheter. Många husägare hade en önskan om att få bygga endast en lägenhet och vara oberoende av hyresgäster. Denna önskan fick oftast vika för ekonomiska hänsyn. Albert menade att det var arbetarnas ekonomiska ställning som avgjorde byggnadssättet. Han skrev, Det har utkommit i litteraturen öfver egna hem mycket vackra och intressanta arbeten, men jag kan inte finna att desamma lösa bostadsfrågan för den fattige eller mindre bemedlade arbetaren på ett ändamålsenligt sätt. I de flesta fall framställas såsom typer trefliga mycket tilltalande små stugor, ofta i gammal svensk allmogestil; men en obemedlad arbetare, som måste nöja sig med rum och kök kan och vill icke bygga i villastil eller nedläggna nämnvärda medel på den yttre utstyrseln.

Första året kunde arbetaren själv lägga grunden med hjälp av en billig stenarbetare. Under vintertiden, då arbetslönerna var låga, kunde han köra timmer och plank och resa stommen. På hösten flyttade han in i sitt nya hus, som året därpå fodrades, oljedränktes och efter ytterligare ett år målades. Därefter prioriterades stentrappan och efter ytterligare tre eller fyra år, det som Albert kallar arkitekturen. Jag underkänner ingalunda det värde, som ligger däri att hos arbetaren skönhetsinnet väcks.

Tomterna blev cirka 600 kvm för att inte öka arrendekostnaden men ändå få lite avstånd mellan husen och plats för trädgård och plantering. Albert påtalade nödvändigheten av dränering och bortforslande av sopor så grundvattnet inte förstördes.

Blev tomterna stora trodde han att samhället skulle bli så vidsträckt att arbetaren fick för långt till arbets-

Sköljrinättning för tvätt

Idén till utformning av en sköljrinättning för tvätt fick Albert i Italien men han förbättrade den. Vatten pumpas upp i huset till vänster. Sköljningen sker i huset till höger.

platsen. Lunchen på 1/4 timme behövdes för att arbetaren skulle kunna ta sig hem och äta kort förut lagad och varm mat. Särskilda potatistäppor om 300-400 kvm kunde arrenderas strax utanför det planerade egnahemsområdet.

Strömslund i Trollhättan är troligen det första och kanske enda egnahemsområdet för arbetare som planerats med teknisk, social, hygienisk och ekonomisk framsynthet. Med enstaka undantag en småskalig bebyggelse med bra arbetarbostäder. En byggnadstradition med personlig frihet kombinerad med brukens patriarkala planeringsideal. I det här fallet en privat, socialt medveten markägare utan anknytning till någon industri.

Strömslunds bebyggelse har under åren genomgått stora förändringar men mycket har bevarats. 1992 klassades ett tiotal byggnader som kultur-historiskt värdefulla i stadens kulturmiljöprogram. 2014 påbörjades en ny inventering. 2003 antogs en detaljplan med skydds- och varsamhetsbestämmelser. Den bäst bevarade rensningsgränden har restaurerats under antikvarisk ledning. I denna gränd finns det enda bevarade sophuset.

Strömslundsföreningen

Strömslundsföreningen bildades 1993 genom att två föreningar från tidigt 1950-tal gick samman. Föreningen verkar för bevarande av de gamla kultur-miljöerna. En studiecirkel bildades 1994. Den dokumenterar och arkiverar historiskt material och sprider kunskap. Man håller till i före detta Kruses mjölkaffär på Torsredsvägen. Pietetsfulla renoveringar har belönats med diplom från föreningen.

*Text Kathleen Håkansson
Bilderna ur Ur Eduard Alberts bok om Strömslund*

Hänt på bögda...

Ulricehamnsbygdens Hembygdsnätverk

Nätverksträff. Årets första träff var förlagd till Timmele.

Två gånger per år har hembygdsföreningarna runt Ulricehamn träffats sedan januari 2012. Det innebär att detta var nionde gången man fick mötas och dryfta sådant som var aktuellt i hembygdsvärelsen. Mötet ägde rum i Gästgivaregården i Timmele med hembygdsföreningen där som värd. På plats var representanter från föreningarna i Brunn, Hössna, Knätte, Kölaby, Liared, Marbäck, Strängsered-Gullered, Södra Ving, Tvärred, Ulricehamn Varnum och Vegbyorten. Dryga 30-talet deltagare fyllde lokalen. Mötena har på ett föredömligt sätt organiserats med hjälp av Kultur och Fritid i Ulricehamn med kultursekreterare Lisa Mårtensson som samordnare och även den som genomfört minnesanteckningarna. Kvällen inleddes av ordförande Lars Neumann, Timmele, som hälsade alla välkomna och han fortsatte sedan att berätta och visa bilder om Timmele och dess historia, speciellt då bakgrunden till Gästgivaregården där vi befann oss. Därefter en kort presentationsrunda från de olika föreningarna och deras verksamhet. Lizette Andersson från Studieförbundet Vuxenskolan informerade om aktuell verksamhet. Lisa Mårtensson gjorde en genomgång av vad som är på gång att arrangeras av Kultur och Fritid och Jörgen Pettersson redogjorde för ett projekt med bildarkiv i Flickr där alla har möjlighet att gå in och titta och om man är användare har man även möjlighet att lägga till bildtext. Jan Henry Svensson informerade från Västergötlands Hembygdsförbund. Främst gällde det firandet

av hundraårsjubileet av hembygdsvärelsen med festlighet på Skansen i augusti och regionalt på Tånga i september. Bland övriga ämnen som togs upp under kvällen kan nämnas studiecirkelele "2hektar 7härad" där varje hembygdsförening har möjlighet att ta fram en kort presentation av de senaste femtio årens lokala historia i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan. Även denna gång diskuterades det faktum att många gravstenar har tagits bort och ytterligare fler hotas av borttagning. Den nuvarande situationen med möjlighet för hembygdsföreningar att teckna gravskötselavtal togs upp liksom det faktum att gräsputsen runt gravstenarna varierade mellan olika pastorat i bygden. Som sig bör avslutades mötet med att bestämma om nästa möte som då skall äga rum i september med Ulricehamns hembygdsförening som värd.

*Jan Henry Svensson
Tvärred*

Tore Hagman gästade Vassända Naglum

Tore Hagman, till höger, avtackas med blommor av föreningens ordförande Stig Åke Andersson.

Den 14 februari var Naturfotografen Tore Hagman inbjuden som föreläsare till föreningsmöte i Vassända Naglums hembygdsförening

Att vi valde honom till mötet, berodde på att vid årsstämman 2015 i Vårgårda, var han en av dem som höll i ett av seminarierna.

Vi som fick förmånen att lyssna på hans beskrivning av hembygdens förändring blev starkt berörda. Vi var rörande överens att hans berättelse var lämpad för våra egna medlemmar.

Hagman har arbetat som fotograf i många år, med inriktning på miljö och landskapsbilder. Mest är han känd för sina skildringar av småbrukarbygder. Temat

för dagen var, Hembygd då och nu. Han berättade om de senaste 25 årens stora förändringar inom jord och skogsbruk. Om bönder som inte längre existerar eller ens finns plats för längre.

Han kombinerade detta med att visa ett flertal bilder som tydligt visade exempel på sådana förändringar. Bilderna var från bygderna runt Vårgårda, men de har precis samma aktualitet i vilken hembygd som helst i Sverige. Förändringarna är påtagliga överallt, och de sker i allt snabbare takt.

Inte bara småbrukare upphör med sin verksamhet, utan även större enheter som i många år levt på jord och skog tvingas slå igen. Människor som satsat på liv på landsbygd, drabbas av att lönsamheten har blivit allt mindre. Men han visade även bilder på unga bönder som var beredda att välja och satsa på jordbruk.

Mötet började med att kaffebordet avnjöts. De damer som ordnat serveringen hade omvandlat hembakad rulltårta till bakelser, som de dagen till ära toppat med röda hjärtan.

Ett 70-tal närvarande gäster visade tydligt sin uppskattning av hans tema. Efter bildvisningen, ställde publiken ett flertal frågor till Hagman, i anledning av hans engagemang i dessa frågor. Det gavs även möjlighet att köpa boken Åter till mulens marker, som han medverkat i med sina bilder.

*Stig Åke Andersson
Vassända Naglum*

Årsmöte i Gudhem

Det torde vara få hembygdsföreningar som kan locka så många besökande på ett årsmöte som de lyckas med år efter år. Gudhemsbygdens hembygdsförening är också den största hembygdsföreningen i Västergötland med för närvarande 782 medlemmar. Föreningen firar i sommar 30-årsjubileum. Årsmötet hålls alltid den första onsdagen i mars och alltid i Gudhems stora församlingshem och mötet är nästan sedan starten också grötfest. Lotter säljs, men gröten bjuder föreningen på.

Ordföranden Kjell Bertilsson kunde i år hälsa 127 personer välkomna och höll presentation över elva avlidna medlemmar. Till att leda årsmötesförhandlingarna valdes Ingegerd Melin. Ur verksamhetsberättelsen framgick att föreningens aktiviteter varit omfattande under det gångna året. Inte mindre än 14 offentliga evenemang har hållits och om man inkluderar alla besökare i kaffestugan under tranperioden uppgår antalet besökare till cirka 10 000 personer. Som vanligt har fyra nummer av medlemstidningen Gudhems-Axet utkommit. Ekonomin rapporterades också som god och styrelsevalen gick mycket i omvalets tecken.

Niclas Fällström var kvällens underhållare.

Följande styrelse valdes, Kjell Bertilsson, ordförande, Britt-Maria Johannesson, vice ordförande, Margaretha Fridh, sekreterare, Lars-Erik Kullenwall, kassör, Ingemar Fägerlind, Rikard Gustavsson, Marita Johansson, Bengt Lennartsson, Lennart Melin, Thomas Svensson och Britta Willbo ordinarie, Kjell Carlsson, Annica Gustafsson, Doris Magnusson, Birgit Pryssander och Marianne Svensson (nyval) ersättare.

Kvällens underhållare var landsbygdsutvecklaren i Falköpings kommun, Niclas Fällström som kåserade på sitt genuina sätt och visade ett antal vackra bilder. Publiken har inte tråkigt när Niclas kommer igång. Som avslutning visade han på de möjligheter föreningen har att söka medel ur landsbygdsprogrammet för de utvecklingsplaner som finns.

En av föreningens styrkor är också att många ställer upp och hjälper till. Denna kväll bestod matlaget av drygt 20 personer.

*Lars-Erik Kullenwall
Gudhem*

Årsmöte i Ljungsarps Hembygdsförening

Ordföranden hälsade medlemmarna välkomna till årsmötet, som inleddes med en stilla stund för att hedra tre avlidna medlemmar.

Av den digra verksamheten kunde noteras att föreningen har 216 medlemmar. Ljungsarpsskolan var på studiebesök i Hembygdsgården Björstorp på vårterminen, strax innan den stängdes. Temat var ”gammaldags

Avtackades. Markku Pulli och Karl-Göran Ekstener avtackades med blommor.

dag” Barnen fick bland annat prova på att separera mjölk, hämta vatten i brunnen för att tvätta, tillverka björkvispar, ligga skavfötters och mycket mera.

Det har varit 10 evenemang, bland annat byavandring i Jorstorp, utställning av bröllopskläder, kyrkogårdsvandring med mera.

Styrelsen omvaldes, ordförande Laila Andersson, sekreterare Ingemar Rudholm, kassör Aina Svenningsson, övriga ledamöter Ulla Andersson, Hans Persson och Jan Johansson. Blombuketter utdelades till de avgående funktionärerna Karl-Göran Ekstener och Markku Pulli.

Verksamhet 2016 består av byavandring i Askåker 22 maj, friluftsgudstjänst på midsommardagen, utställning av kafferepets historia 7 augusti, kyrkogårdsvandring 24 augusti, utflykt till Tånga Hed 18 september, underhållning av Fresh Air, Elvis for ever, 23 oktober, bildvisning 2 november, gröttest 28 december, samt delta på bussresa till Stockholm på Hembygdens Helg 26-28 augusti. Bildvisning av 2015 års verksamhet avslutade mötet.

Laila Andersson

Årsmöte på Kinnekulle

Lördagen den 5 mars 2016 höll Kinnekulle Hembygdsförening årsmöte i Medelplana bygdegård. Föreningen har 313 medlemmar, av dessa togs sig 50-talet personer till årsmötet. Styrelsen redogjorde för tidigare verksamhetsår, revisionsberättelse med mera godkändes och styrelsen omvaldes.

På årsmötet presenterades den föreningens nya hemsidan av Anders Karlsson från Gössäter. Hemsidan som under cirka ett år varit under ombyggnad och har fått nya adress www.kinnekullehembygd.se. Hemsidan

Författare. Margareta och Göran Arvidsson från Götene har gjort en släktbok om släkten von Hofsten,

släpptes under eftermiddagen denna dag och i reell miljö visade Anders hemsidans struktur, uppbyggnad och delar av innehållet.

Göran Arvidsson från Götene presenterade den bok som han och hans hustru Margareta arbetat fram under 3,5 år. Boken som heter “Släkten von Hofsten på längden och tvären” innehåller tio generationer von Hofsten med både text och bilder.

Årsmötet avslutades med kaffe och lotteri.

*Text Lena Brodin
Foto Freddie Wedin
Kinnekulle*

Årsmöte i Norra Härene

Mötet inleddes med att Ingrid Jonsson, Kållandsö berättade om ett intressant kvinnoöde. Mary Andersson, eller Maria Sofia som hennes dopnamn var. Hon växte upp i N Härene men gjorde karriär inom kvinno- och fackföreningsrörelsen i Amerika och kom att umgås och bli bästa vän med USA:s presidenter. Hon är förmodligen mera känd och berömd i USA än i sin gamla hemort.

Maria Sofia föddes 1872 i Saleby som yngst av sju syskon, men bodde under sin skol- och uppväxttid i Rättaregården i N Härene. Som 18-åring emigrerade hon tillsammans med en syster till Amerika och ändrade då sitt namn till Mary. I USA arbetade hon bland annat i textil- och skofabriker och upptäckte då att kvinnliga fabriksarbeterskor hade mycket dåliga arbetsvillkor och hon kom att engagera sig i att söka förbättra dessa villkor. Detta arbete var framgångsrikt och väckte stor uppmärksamhet och 1918 erbjöds hon att bli chef för Kvinnobyran i Amerikanska Arbetsdepartementet, ett uppdrag som hon sedan innehade i 26 år.

Som chef för en så central del av amerikanska administrationen var det naturligt att umgås med presidenten. Hon arbetade under fem presidenter nämligen

Mary Andersson på sitt arbete i Women's Bureau i Arbetsministeriet i Washington.

Wilsson, Harding, Coolidge, Hoover och Roosevelt och hon blev också personlig vän med flera av dem. Bland annat så fick hon vara värdinna då presidentfrun Eleanor Roosevelt hade bjudningar i Vita Huset.

I sanning en fantastisk resa att med folkskolan i Norra Härene som enda utbildning, arbeta sig upp till en topposition i USA. Mary Andersson avled 1964 vid 91 års ålder.

Efter det intressanta föredraget var det dags för julgröt och därefter årsmöte. Leif Nättopp inledde förhandlingarna med en tyst minut för den under året avlidna medlemmen Birgit Berglund. Styrelsen omvaldes i sin helhet och består av Leif Nättopp, ordförande, Ronald Larsson vice ordförande, Jan Harrisson, sekreterare, Ingan Karlsson, vice sekreterare, Bertil Karlsson, kassör och Ingemar Karlsson, Carl-Erik Vernkvist och Ingemar Johansson ledamöter. Även revisorerna Else Sjöstrand och Kent Larsson med ersättaren Bertil Berntsson omvaldes. Som arbetskommitté valdes Britta och Bertil Berntsson, Bengt Eriksson, Leif Nättopp, Ingemar Johansson och Ronald Larsson.

Under året har föreningen gett ut den nya hembygdsboken "Norra Härene och Hovby förr och nu" Den innehåller foton på alla nuvarande bostäder samt kartbilder där alla, både befintliga och försvunna och nedlagda gårdar, torp och andra boplatser är markerade. Boken innehåller också namn på de som har bott på de olika boplatserna de senaste 150 – 200 åren. Den kan på så sätt bli dels en uppslagsbok för den som är intresserad av vår bygd, men också vara till hjälp för den som släktforskar och söker sina rötter i trakten. Boken

innehåller också en förteckning över de soldater och ryttare som funnits, några artiklar med personliga minnen och hågkomster från trakten samt ett protokoll från år 1790 då man delade den för N Härene och Hovby och Östby byar gemensamma utmarken Kartåsen.

Verksamhetsplan för innevarande år antogs och ur den kan nämnas: Studiecirkel om N Härene kyrka dess arkitektur och inventarier, visning av gamla foton, valborgsmässofirande, "Öppet Hus" Kr.Himmelsfärdsdag, korrgrillning, sillsexa samt arbetsaftnar första och tredje torsdagen i varje månad.

*Bertil Karlsson
Norra Härene*

Det blir mumsigt

Svårast är att elda i ugnen så den blir lagom varm och att sedan se när kakan är färdigbakad.

Vad får man om man tar 2 liter vassle och tillsätter brödkryddor efter smak, blandar i 1 liter rågmjöl och 1 liter rågsikt eller 2 liter rågsikt, 1 dl sirap, 1 1/2 hg jäst, 1 hg flott, 1 msk salt och 2 kg vetemjöl?

Jo, man får en redigt stor deg om man blandar ihop ingredienserna i någorlunda rätt ordning och låter den jäsa. Degen kan användas till 10 hålkakor som ska jäsa en stund till på en mjölad bakduk innan det är dags att fånga upp kakorna på en bakegrissla och sedan "hyss in i ugnen".

Jag gissar att det svåraste är att elda i ugnen så den blir lagom varm och att sedan se när kakan är färdigbakad. Gott blir det när Surteby-Kattunga hembygdsförening sätter deg och bakar. Ibland serveras kaffe med färskt bröd, ost och smör i hembygdsgården. Det är mumsigt må ni tro

*Birgit Carlsson
Istorp*

Skogsbygdens Hembygdsförening kom tillbaka till förbundet

I Vårgårda kommun finns det åtta livfulla hembygdsföreningar som har ett gott samarbete i en samrådsgrupp. En av dem är Skogsbygdens hembygdsförening. Förra året firade föreningen 30-årsjubileum. De första femton åren tillhörde man Västergötlands Hembygdsförbund, men blev påverkade att lämna förbundet. Nu var det dags att fatta ett nytt beslut. De andra föreningarna i samrådsgruppen är med i förbundet, och det kändes lite som att vara utanför och nu var man mogna för att gå med i förbundet igen. Olle Näverstedt, föreningens ordförande fick klubba beslutet på årsmötet den 17 mars.

Olle Näverstedt har varit ordförande i 30 år.

Det händer då och då att jag blir inbjuden att gästa en hembygdsförening, ofta i samband med ett årsmöte. Stämningen kan vara lite olika. Ibland kan det vara lite avvaktande, men för det mesta varmt och hjärtligt. Så var det i Skogsbygden. Det kom mer folk än man räknat med så det krävdes extra bord och stolar.

Förhandlingar

Olle Näverstedt fick för förtroendet att leda årsmötesförhandlingarna, något som han gjorde med inslag av humor. Verksamhetsberättelsen och ekonomin föredrogs, valberedningen hade skött sin uppgift så valen klubbades snabbt.

Sommarens program presenterades och årets resa kommer att gå till Kosteröarna,

Och så var det dags för beslut om eventuellt medlemskap i Västergötlands Hembygdsförbund. Det blev ingen lång debatt, man var väl förberedda och när Olle Näverstedt ställde frågan om medlemskapet blev det beslutet ett Ja.

Undertecknad tog tillfället i akt att hälsa Skogsbygdens Hembygdsförening välkomna i gänget som består av cirka 1.200 medlemmar inom kommunen eller 39.000 medlemmar i Västergötland eller en halv miljon medlemmar i hela vårt land.

Avslutning

Efter förhandlingarna var det fikadags med härliga smörgåsar och kakor till kaffet. Naturligtvis hade man lotteri och en del av mötesdeltagarna fick med sig en vinst hem.

Som sista punkt på programmet handlade det om vår vackra dialekt, Kåsören Håkansson kåserade en stund under rubriken Tankar frå bögda.

Ur verksamhetsberättelsen

Skogsbygdens Hembygdsförening hade vid årsskiftet 126 medlemmar.

Mycket av föreningens verksamhet sker i anslutning till hembygdsgården Lafsan.

I maj var man ute på torpvandring. Klass 3 i Nårunga skola kommer varje år på heldagsbesök till Lafsan och då får eleverna vara med om att baka bröd, separera mjölk, kärna smör och tillverka fågelholkar.

Årets utflykten gick bland annat till Unos djur i Bre-dared. Midsommarfirande, tipspromenad och lieslåtter är andra aktiviteter. Till traditionen hör också en friluftsgudtjänst på Lafsan. Och som extra krydda 2015 firade man föreningens 30-årsjubileum.

Leif Brunnegård

Vad har det här verktyget använts till? Det är 78 cm långt. Det liknar mest jättestor nötknäppare. Det är gjort av trä som de flesta föremålen som finns i lagården på vårt museum, ofta gjorda av utvalda grenar som har en böjning som passar just för redskapet.

Vet du vad det är, ring mig gärna och berätta. Ingrid Holmgren, 070-511 87 97.
Svältornas Fornminnesförening.

Vi kan äta oss till rika blomsterängar

Odlingslandskapet när det är som vackrast. I bakgrunden Slöta kyrka. Foto: Tore Hagman.

Vi trivs bäst i öppna landskap, men glömmer lätt att de inte är naturliga utan resultat av århundraden av skötsel. Mycket är mulens marker, skapade av betande djur, annat har av flitiga liar och räfsor förvandlats till blomsterrika slätterängar. Idag håller mycket av detta på att försvinna, ofta utan att vi märker det. Vi är drabbade av landskapsglömska.

1987 gav trion Gunnar Arnborg, Åke Carlsson och Tore Hagman ut boken *Mulens marker* som blivit en klassiker. De följde upp det genom att dela ut belöningar i form av koskällor till särskilt miljövänliga odlare. Nu har Åke Carlsson och Tore Hagman gjort återbesök i dessa marker och i bild och ord skildrat de ofta stora förändringar som skett under 25 år.

Vacker bok

Detta har tidigare kunnat följas på nätet, och jag skrev om det i Västgötabygden vid ett tidigare tillfälle. Nu finns materialet i en vacker och faktarik bok, *Åter till Mulens marker*, där Åke Carlsson står för texten och Tore Hagman för bilderna. Gunnar Arnborg bidrar också, främst med poetiska bilder av odlingslandskapet och dess flora. Marie Stenseke, professor i kulturgeografi, skriver om mulens marker som minskat drastiskt under senare halvan av 1900-talet. Pengar från EU och staten är viktiga, men bonden är en nyckelart för bevarandet av mulens marker. Och där kan vi alla hjälpa till. Att behålla det öppna odlingslandskap som de flesta av oss älskar kostar pengar, men genom att köpa kött från naturbetesmarker ger vi ett ovärderligt stöd. Engagemang i hembygdsföreningar och naturskyddsföreningar är också viktiga.

I boken visas en lång rad exempel på förändringarna i landskapet, oftast rätt dystra bilder i all sin skönhet. Men mot slutet av boken tänds hoppet. Där visas motkrafter upp. En lång rad eldsjälar som satsar på att bevara, eller rentav återställa, landskap till dess forna glans. Inte minst är det härligt att se en rad unga barnfamiljer som satsar på odlingslandskapets framtid.

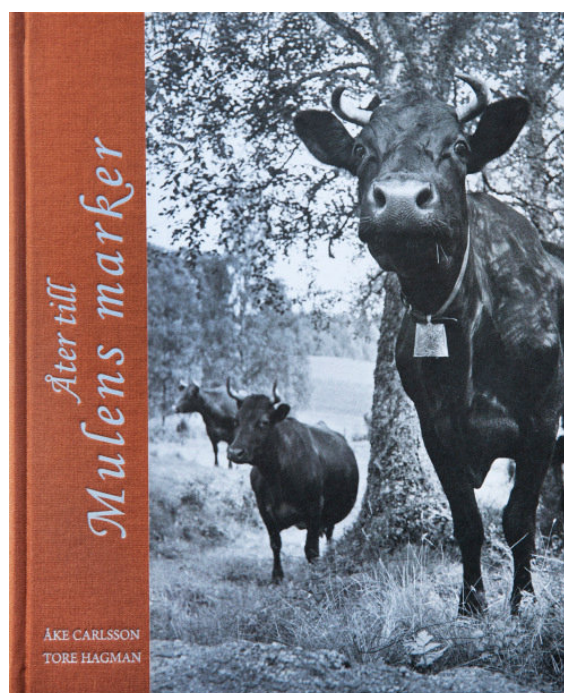
Smakar bättre

Och där lyfts också allas vår insats fram. Det försäkras att kreatur som fått beta på naturliga ängar aldrig vill äta något annat. Men om jag förstår rätt så vill vi som smakat på produkterna från dessa områden inte heller äta annat. Per-Inge Svensson i Korsberga försäkrar att osten gjord på mjölk från kor som betat naturbete skiljer sig mycket från vanlig konventionell ost. Andra instämmer.

Så slutsatsen av denna tänkvärda bok om ett landskap i förvandling är rätt trösterik. Vi kan faktiskt själva hjälpa till. Vi kan äta gott och samtidigt bidra till kostnaderna för att hålla det gamla odlingslandskapet levande. Boken avslutas med att Åke Carlsson ger en lång rad skäl till att välja naturbeteskött.

Samtidigt är boken fylld av härliga bilder som bidrar till att övertyga om att detta är omistligt.

Hans Menzing

Mulens marker. Korna dominerar förstås bokomslaget.

Läsvärt i korthet

Billingsbygden 2016. Redaktör: Monika Moberg. Utgivare: Skövde Hembygds-krets i samverkan med Skövde Stadsmuseum. 130 sidor kring Tema Mötesplatser och de berättelser som uppstår i människors möten. Dramatik med mord, jordbävningar och svält blandas med julottefärder och annan idyll.

Odensåkers hembygdsförenings årsskrift 2016. Redaktör: Ulla Berglund. 76 sidor om bl a Skattegården 5:6 Skalkarrike, som även syns på omslaget i målning av Raatikainen. Dessutom mycket om föreningen mycket omfattande verksamhet.

Bilder från Nossebro förr och nu 2015. Redaktion: Kerstin Abellsson, Karl Johan Augustsson, Ingegerd Johansson, Rune Niklasson, Per-Arne Nordqvist, Bert Nyblom och Åke Tallberg. Utgivare: Nossebro Hembygdsförening. 38 sidor med massor av bilder om bl a radions första tid och Necks i Nossebro.

Glimtar från Essunga 2015. Utgivare: Essunga Hembygdsförening. 26 sidor om bl a Kulins motor och Essunga kyrkliga syförening 100 år.

Spånvägar mellan himmel och jord. Författare: Udo Spongberg. Form och illustration Lina Spongberg. Förlag: BOD. 94 sidor med välskrivna och lätt filosofiska reseberättelser, inte minst inom Västergötland.

Hjos ursprung och äldsta tid. Författare: Dick Harrison. Utgivare: Hjo Hembygdsförening. 35 sidor med fakta och funderingar av Sveriges flitigaste historieforskare.

Körbsärsblomman. Nr 1 2016. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening. Redaktör: Hjärdis Lundberg. Ansvarig utgivare: Ewert Jonsson. 28 sidor om bl a soldat Anders Malm, Foxernas historia och Ölanda säteri i nutid.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi och historia i Västra Götaland. Nr 1 2016. Redaktör: Christina Ström. Utgivare: Vätteljusset. 52 sidor om bl a om resta stenar, dansk familjebibel i Skara och ett skandalöst prinsessbröllop.

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 1 2016. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bl a vårt nya västgötska helgon, Elisabeth Hesselblad, och glimtar om tre prästgenerationer Törnblad.

Hans Menzing

Västgötsk sagohjälte gav folket fred

Skalundahögen. Är detta sagokungen Beowulfs grav?

Det rådde fridfull ro kring Skalundahögen. Alldeles som sig bör när det gäller en gravhög över en berömd krigshjälte som själv mest gladdes åt att han gav sitt folk fred och arbetsro under långa tider. Beowulf räknas som engelsk nationalhjälte, men han verkar ha hört hemma i Västergötland och egentligen är sagan om honom rena Västgötalitteraturen.

Den kanske mest berömda sagan från folkvandringstid skrevs ned i England av den tidens anglosaxiska härskarklass. Den kom från trakten av Jylland så mycket av dramatiken utspelas i Danmark. Där härjar monstret Grendel och hans lika skräckinjagande mor. De är så fasansfulla att bara Beowulf kan besegra dem. Efter det vänder Beowulf hem och blir en mycket omtyckt och framgångsrik kung över geaterna, götarna alltså. Sagan anses utspela sig på 500-talet men skrevs ned bortåt 500 år senare, och handlar mycket om fiendskapen mellan geater och sveoner. Detta har förstärkt gjort svenska historiker lyckliga: Det här är en sann skildring av striderna mellan götar och svear i blivande Sverige på 500-talet.

Segermonument

I lärdomens Uppsala sågs Skalundahögen som ett monument över svearnas slutliga seger. För så länge Beowulf levde så vågade svearna inte angripa. Hans rykte var stort och dessutom hade han en stor skara krigare, som slog vakt om freden. Men så dör Beowulf hjältedöden då han besegrar en drake som hotar hans folk. När han väl begravts är det fritt fram för svearna. Ansåg svearna i alla fall medan vi västgötar förstas såg Beowulf som en i raden av götiska hjältar som gjorde Götaland stort och mäktigt. Allt var som vanligt alltså. Bortsett från Beowulf. Medan andra härskare främst

skryter med sina krigiska framgångar så berömmar sig Beowulf för att ha bringat fred till sitt folk. Själv dödade han sådana som måste dödas, som två monster i ett kärr och en drake, men som kung lyckas han få stopp på de eviga striderna mellan geater och sweoner. Fast lite strid finns förstås fortfarande. Folk vid Göta älv menar att det var där Beowulf hörde hemma, inte på Kålland. Men en så oförarglig strid kunde nog Beowulf acceptera.

Hans Menzing

Gamla barnramsor roar fortfarande

Det var en gång en kalv,
Och så var sagan halv.
Och så sprang kalven ut,
Och så var sagan slut.

Det man inte kan få.
Skall man inte efterstå.

Den som gapar efter mycket
mister ofta hela stycket.

Skvallerbytta bing, bong
går i alla gårdar
lickar alla skålar.

Olle polle pille pall, sket i kyrkan så det small.
Prästen fråkte vem då va,
Olle svarte, Då var ja.

Ett, två, tre, katten sprang på sne.
Fyra getter å en bock nu har jag läst nock.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 35. Manusstopp är den 10 juli, men skicka det gärna tidigare.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5,
513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vår-
gård, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
54015 Väring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel
0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nos-
sebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel
0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32

Skövde. 070-642 56 70, e-post monika.moberg@
blackhornet.se

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,
Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
e-post svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbunds-kassör: Birgit Carlsson.

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygds-
förbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550. bost.
0511-3703 30, Bankgiro 378-5383, förbundets swisch-
nummer 123 214 84 19. Kansliets e-post: vasterg.
hembygdsf@telia.com

**När Du vill skicka in text och bilder till Västgöta-
bygden använd e-post vbn.red@tele2.se**

**Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
telefon 0512 - 105 50, hon jobbar på torsdagar 9-15
eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com**

Från ridväg till asfaltväg

Rätt som det var kunde det var en stängd grind över vägen. Då gällde det inte bara att öppna grinden, den måste också stängas när man passerat.

Stora vägen genom Asklanda i mitten av 1920-talet. Stenmurar och träd ramade in vägen

Cirka 90 år senare. I mars 2016 ser samma vägsnitt genom Asklanda ut så här,

Du och jag har nog ganska svårt att föreställa oss hur vägarna såg ut på landsbygden för drygt hundra år sedan. I Svältornas Fornminnesförenings årsskrift 1986 berättade Olof Korpås om att de första vägarna var ridvägar. En bit av vandringsleden i Ornunga lär vara ridvägen mellan Skara och Borås. När postverket började köra post med diligenser på 1630-talet växte kravet på bättre vägar.

Korpås ger oss en beskrivning på vägen mellan Asklanda och Närunga, den så kallade Prästavägen. I vägens mitt fanns en hästuptrampad fördjupning, med ett hjulspår på varje sida och så en gräsrand och ute vid själva vägkanten en upptrampad gångväg. Körkarlarna gick för det mesta intill sitt ekipage. När man började använda cykel blev gångvägen även cykelväg.

I årsskriften 2001 berättade Henry Stjerna om två sorters vägar. Landsvägen skulle ha en bredd på sex meter, bygdevägen skulle vara på 3,6 meter. De skall inte jämföras med de vägbanor vi har idag, det är Korpås vägbeskrivning som gäller.

Grind över vägen

Betesdjuren skulle ju hållas inom de marker där de hörde hemma. År 1864 kom en förordning om att man inte fick sätta upp nya grindar utom vid kanaler och järnvägar. År 1891 bestämdes att grindarna över landsvägar skulle tas bort. Enligt en vägmästares rapport var alla grindar borta 1927. I Asklanda försvann de sista väggrindarna något år senare efter en mc-olycka där två personer omkom

Vägunderhåll

Vägunderhållet sköttes av bönderna i trakten. Den som hade i mantal satt jord skulle sköta en del av den allmänna vägen. En vägsten i dikeskanten berättade var gränsen mellan två bönders vägunderhåll gick. För att klara snöröjningen på den allmänna vägen hade varje socken en snöfogde som beordrade ut bönderna till snöröjning. I våra trakter upphörde vägunderhåller 1934 och togs över av Väggkassan i Ljung som så småningom blev Vägverket.

På 40-talet minns jag inte att det fanns asfaltvägar det var grusvägar som gällde. Det som vi idag kallar E20 var också en grusväg. För att få vägbanan på de större vägarna så jämn som möjligt la man på våren på en ytbeläggning av lera. Det blev ganska bra, men det var bäst att man inte behövde köra på vägen när arbetet pågick.

Utefter de flesta vägar löpte stenmurar och på en del ställen var det en pampig allé.

Nu är allt detta historia. De flesta allmänna vägar är idag asfalterade. Stenmurar och trädalléerna är borta. De flesta telefon- och elledningarna är också borta. Vilken utveckling det varit på våra vägar.

Leif Brunnegård